

Resultaten van een inwonersraadpleging over het toekomstig gebruik van de diepe ondergrond

Een onderzoek voor het ministerie van Klimaat en Groene
Groei

Juli 2025

POPULYTICS

What would you do?

Colofon

Deze PWE-raadpleging is uitgevoerd door Populytics (een spin-off van de TU Delft) in opdracht van het ministerie van Klimaat en Groene Groei.

Auteurs

[Redacted]
[Redacted]

Datum

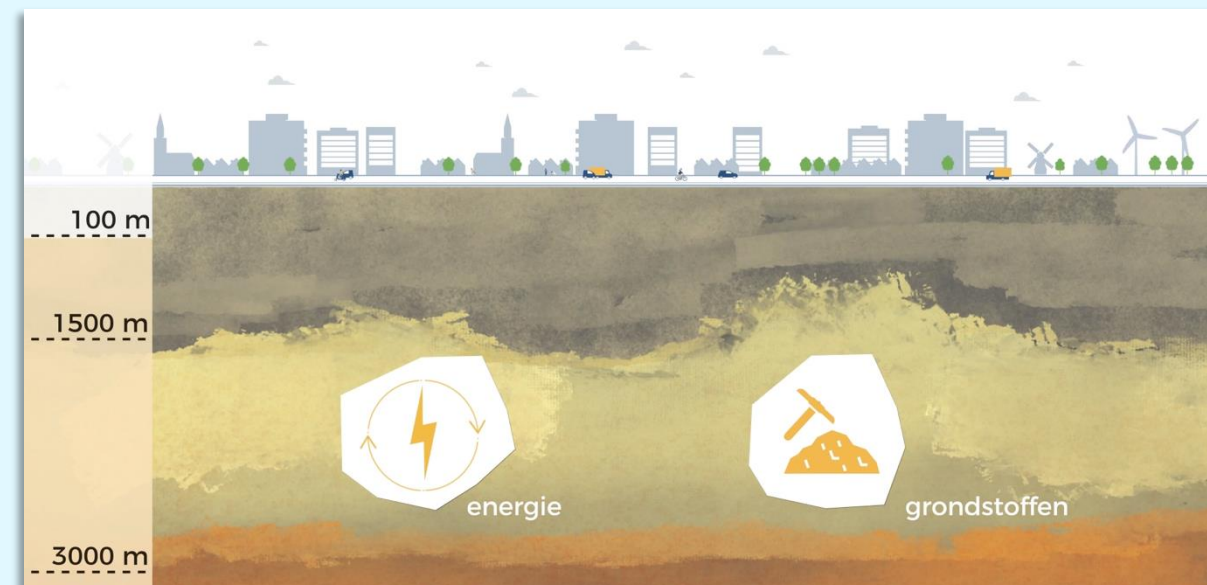
4 juli 2025

Versie

Definitief (100%)

Contact

Populytics b.v.
Strawinskylaan 239
1077 XX Amsterdam
info@populytics.nl
www.populytics.nl

Inhoudsopgave

1

Samenvatting

Een samenvatting van het onderzoek en de hoofdresultaten.

2

Aanleiding, globale opzet en respons

Wat was de aanleiding voor deze raadpleging? Hoe zag het onderzoek er globaal uit? Wie hebben er meegedaan?

3

Houding tegenover gebruik van de diepe ondergrond

Wat vinden Nederlanders van het voornemen om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken? Welke voorwaarden stellen zij?

4

Doelen van het gebruik van de diepe ondergrond

Welke doelen van het gebruik van de diepe ondergrond geven inwoners prioriteit?

5

Eigenschappen om rekening mee te houden

Welke eigenschappen van een plek wegen inwoners zwaar bij het gebruik van de diepe ondergrond?

6

Drie perspectieven

Welke drie perspectieven op het gebruik van de diepe ondergrond komen naar voren?

7

Over de raadpleging

Hoe hebben deelnemers de raadpleging ervaren? Welk rapportcijfer geven zij?

8

Methodologie

Hoe is de raadpleging tot stand gekomen? Hoe zijn de data geanalyseerd?

1

Samenvatting

- Meer dan 5.100 inwoners hebben het ministerie van Klimaat en Groene Groei geadviseerd over het toekomstige gebruik van de diepe ondergrond in een PWE-raadpleging
- Een grote en diverse respons zorgt voor representatieve uitkomsten voor heel Nederland
- Conclusie 1: Het voornemen van de overheid om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken krijgt brede steun, maar onder voorwaarde van met name veiligheid
- Conclusie 2: Er is brede steun voor het gebruik van de diepe ondergrond voor de doelen betaalbaarheid en onafhankelijkheid. Er is wel een cruciale voorwaarde
- Conclusie 3: Er is brede steun om extra zorgvuldig om te gaan met activiteiten in natuurgebieden. Inwoners wegen ook andere eigenschappen van locaties boven de grond mee
- Conclusie 4: De groep inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond is relatief klein, maar stelt duidelijk andere prioriteiten

Meer dan 5.100 inwoners hebben het ministerie van Klimaat en Groene Groei geadviseerd over het toekomstige gebruik van de diepe ondergrond

- *Aanleiding:* Het nationaal programma Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond (DGDO) moet antwoord geven op de vraag waar in de toekomst wel, niet of onder voorwaarden verschillende activiteiten in de diepe ondergrond kunnen plaatsvinden. Een onderdeel van het programma is om stakeholders te betrekken in een maatschappelijke dialoog. Het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) vindt het belangrijk om naast georganiseerde stakeholders ook inwoners te betrekken.
- *Participatie:* Om het perspectief van inwoners te betrekken, heeft Populytics een raadpleging uitgevoerd volgens de methode Participatieve Waarde Evaluatie (PWE)-methode; zie kader. De uitkomsten van deze raadpleging dragen bij aan de invulling van de maatschappelijke dialoog binnen programma DGDO en het identificeren van uitgangspunten voor toekomstige activiteiten in de diepe ondergrond.
- *Onderzoeksvragen:* In de PWE-raadpleging stonden twee onderzoeksvragen centraal (zie ook Figuur 1.2 op de volgende pagina).
 - *Keuzekaart 1:* Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond? Over de *doelen* van het gebruik van de diepe ondergrond.
 - *Keuzekaart 2:* Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond? Over de *eigenschappen* van een locatie boven de grond.
 - Aanvullend zijn deelnemers vragen gesteld over het voornemen van de overheid om de diepe ondergrond te (blijven) gebruiken, en de voorwaarden waaronder.
- *Looptijd & Respons:* De PWE-raadpleging stond online in twee fases. Van 10 maart tot en met 23 maart 2025 deden 2.978 Nederlanders mee via een panelbureau aan een *gesloten* versie. Van 15 april tot en met 10 juni 2025 deden 2.158 Nederlanders mee aan een *open* versie waar alle inwoners ouder dan 16 aan konden meedoen. De versies waren inhoudelijk identiek. Deelnemers (aan beide versies) gaven de raadpleging gemiddeld het rapportcijfer 7,3.

Figuur 1.1. Over de methode PWE

- *Wetenschappelijk gevalideerd:* De Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) is een participatiemethode die Populytics vaak inzet om mensen te betrekken bij beslissingen die hen gaan raken. De methode is ontwikkeld en gevalideerd door wetenschappers, onder andere van de TU Delft.

- *Op de stoel van:* De essentie van een PWE-raadpleging is om deelnemers in een online omgeving 20 minuten op de stoel van een beleidsmaker of politicus te zetten. Deelnemers krijgen een zogeheten keuzetaak te zien. Deze keuzetaak modelleert de situatie van beleidsmakers die bezig zijn met het vormen en uitvoeren van beleid. Deelnemers zien realistische beleidsopties die de beleidsmakers overwogen en ze zien dat er beperkingen zijn. Zij ervaren zodoende dezelfde keuze. Wat adviseren ze vervolgens als zij in de schoenen van een beleidsmaker staan? Deelnemers kunnen hun advies motiveren.

- *Begrip voor complexiteit:* Door mee te doen aan een PWE-raadpleging begrijpen deelnemers beter de complexiteit van de beleidskeuze. En de resultaten stellen beleidsmakers in staat om hun keuzes beter aan te laten sluiten op voorkeuren, waarden en zorgen van deelnemers.

Figuur 1.2. Twee PWE-keuzekaarten

Verdeel punten over de opties: 40 punten bij keuzekaart 1 en 35 punten bij keuzekaart 2

Keuzekaart 1

Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond?

Gebruik de **+** en **-** knoppen om punten te verdelen.

Geef veel punten als u iets belangrijk vindt. Geef weinig punten als u iets niet belangrijk vindt.

Dat het ons minder afhankelijk maakt van grondstoffen en energie uit het buitenland

- 0 +

Dat het Nederland geld oplevert

- 0 +

Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO2 uitstoten

- 0 +

Dat het lokaal banen oplevert

- 0 +

Dat het bijdraagt aan kennis en onderzoek voor nieuwe activiteiten

- 0 +

Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen

- 0 +

Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven

- 0 +

Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen

- 0 +

Keuzekaart 2

Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Gebruik de **+** en **-** knoppen om punten te verdelen.

Geef veel punten als u iets belangrijk vindt. Geef weinig punten als u iets niet belangrijk vindt.

Of er op de plek schade is geweest aan woningen en gebouwen door het gebruik van de diepe ondergrond

- 0 +

Of de plek een beschermd natuurgebied is

- 0 +

Of de plek een van de weinige is waar we energie of grondstoffen uit de diepe ondergrond kunnen halen

- 0 +

Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben

- 0 +

Of het op die plek makkelijker is om de diepe ondergrond te gebruiken, dan op andere plekken

- 0 +

Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken

- 0 +

Of op die plek het gebruik van de diepe ondergrond goed samengaat met andere activiteiten

- 0 +

Een grote en diverse respons zorgt voor representatieve uitkomsten voor heel Nederland

- Diversiteit in deelname, (lichte) oververtegenwoordiging van bepaalde groepen:* In beide versies van de raadpleging zijn mannen, 45- tot 64-jarigen en theoretisch geschoolden oververtegenwoordigd. De resultaten van de panel-versie zijn hiervoor herwogen, zodat de uitkomsten representatief zijn voor heel Nederland. Zie het hoofdstuk Methodologie voor een verdere toelichting van deze gebruikelijke statistische werkwijze.
- Inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden:* In de gesloten (panel) en open raadpleging zijn er in totaal 185 inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden van het gebruik van de diepe ondergrond. Oftewel, 3,6% van alle deelnemers. We rapporteren veel resultaten vanuit deze groep apart.
- Aantallen kunnen verschillen:* Door de routing in de raadpleging (de wijze en volgorde waarin deelnemers de vragen te zien krijgen) hebben niet alle deelnemers alle vragen beantwoord. Ook waren niet alle vragen verplicht. Daardoor kan het aantal respondenten per vraag verschillen.
- Representatieve resultaten:* Resultaten in dit rapport zijn altijd uitkomsten uit de gesloten raadpleging (panel-versie) die representatief zijn voor heel Nederland, tenzij expliciet aangegeven dat het de open raadpleging betreft. Citaten van deelnemers kunnen uit zowel de panel-versie als de open raadpleging komen.

Figuur 1.3. Samenstelling van de respondenten

Gesloten/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

	Aandeel NL*	Gesloten raadpleging (panel)** (n=2.978)	Open raad- pleging** (n=2.158)
Gender			
Vrouw	50,0%	45,7%	27,1%
Man	50,0%	51,9%	70,2%
Leeftijd			
16 tot 24 jaar	13,2%	7,5%	2,0%
25 tot 44 jaar	25,2%	30,8%	25,1%
45 tot 64 jaar	25,1%	35,4%	43,0%
65 jaar en ouder	17,6%	25,2%	29,5%
Opleiding			
Praktisch	21,4%	13,1%	1,6%
Toegepast	34,4%	35,5%	15,4%
Theoretisch	44,2%	51,5%	81,8%

	Aandeel NL*	Gesloten raadpleging / Panel** (n=2.978)	Open raad- pleging** (n=2.158)
Provincie			
Drenthe	3,4%	2,1%	3,7%
Flevoland	2,5%	3,2%	5,2%
Friesland	3,7%	2,2%	7,3%
Gelderland	12,0%	9,6%	9,6%
Groningen	3,4%	2,4%	6,7%
Limburg	6,3%	4,6%	2,7%
Noord-Brabant	14,7%	14,7%	7,0%
Noord-Holland	16,6%	22,0%	17,8%
Overijssel	6,6%	5,1%	3,2%
Utrecht	7,8%	12,0%	14,1%
Zeeland	2,2%	1,6%	1,2%
Zuid-Holland	21,4%	20,2%	20,6%

* Bron: CBS

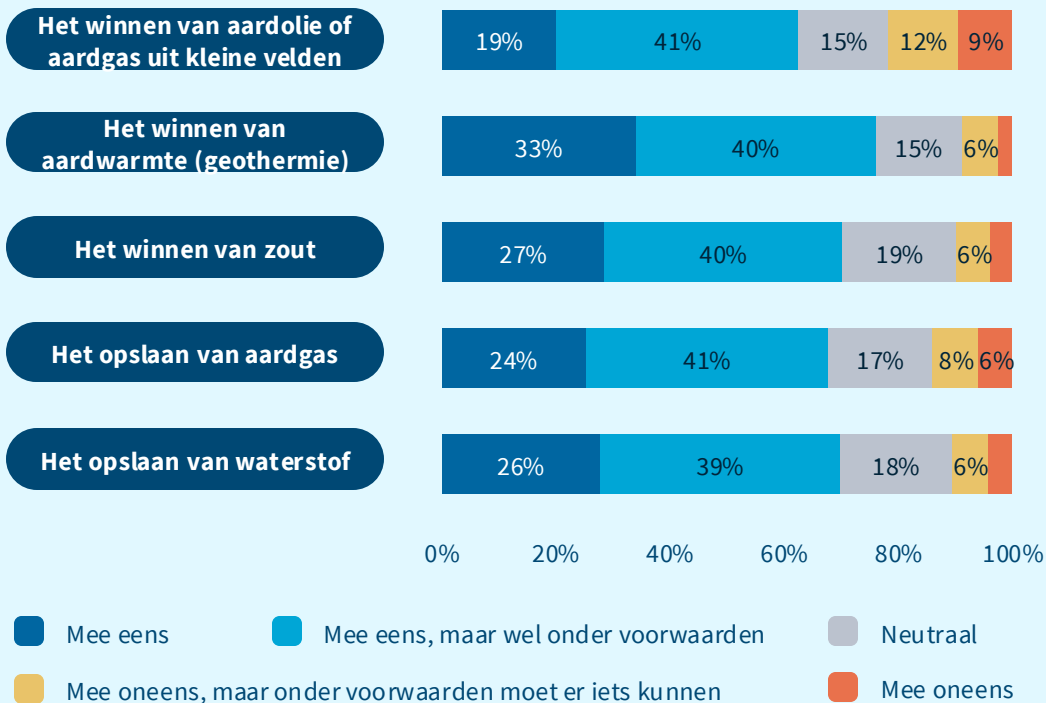
** Aantallen tellen niet altijd op tot 100%. Het resterende deel betreft 'zeg ik liever niet'

Figuur 1.4. Voornemen om de diepe ondergrond te blijven gebruiken

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

“De overheid wil ook in de toekomst de diepe ondergrond gebruiken. In welke mate bent u het eens met dit voornemen voor gebruik?”

* Percentages tellen niet altijd op tot 100%, resterend betreft 'Zeg ik liever niet / Weet ik niet'

Conclusie 1: Het voornemen van de overheid om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken krijgt brede steun, maar onder voorwaarde van met name veiligheid

- *Eens en oneens*: De groep inwoners die het eens is met het voornemen om de diepe ondergrond te gebruiken varieert van 19% (bij aardgas en aardolie) tot 33% (bij aardwarmte). De groep inwoners die het oneens is varieert van 2% (bij winning van aardwarmte) tot 9% (bij winning van aardgas en aardolie). Bij alle activiteiten zijn gemiddeld genomen meer mensen eens dan oneens.
- *Middengroepen 'ja, mits', 'neutraal' en 'nee tenzij'*: In deze middengroepen bevindt zich steeds 60% tot 70% van inwoners. De groep 'oneens, maar onder voorwaarden moet er iets kunnen' is te karakteriseren als 'nee, tenzij' (6% tot 12%). De groep 'eens, maar onder voorwaarden moet er iets kunnen' is te karakteriseren als 'ja, mits' (steeds 39% tot 41%). De groep 'neutraal' bestaat bij elk voornemen uit 15% tot 19% van inwoners.
- *Brede steun, onder voorwaarde van veiligheid*: Als we de middengroepen optellen bij de groep 'eens', dan is steeds een ruime meerderheid van Nederlanders het eens met het voornemen om de diepe ondergrond in de toekomst te blijven of gaan gebruiken. Er is brede steun, maar de meeste inwoners stellen daarbij wel voorwaarden. Circa 60% van de deelnemers noemt *veiligheid* als voorwaarde voor activiteiten in de diepe ondergrond. Nog eens 10% tot 15% van de inwoners noemt het beperken van negatieve gevolgen voor het milieu. De 'nee, tenzij' groep lijkt strikter in de risico's voor mens en milieu die ze bereid zijn te accepteren. Figuren 3.3 en 3.4 geven meer duiding bij wat deelnemers zien als 'veilig' en welke andere voorwaarden zij stellen.
- *Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond*: Deze inwoners stellen andere prioriteiten, met name over het winnen van aardolie en aardgas; zie Conclusie 4.

Handelingsperspectief

- Inwoners hebben verschillende definities van 'veiligheid'. Het is van belang om nader in gesprek te gaan over wat mensen verstaan onder veiligheid, zodat hiervoor passende oplossingsrichtingen uitgedacht kunnen worden.

Conclusie 2: Er is brede steun voor het gebruik van de diepe ondergrond voor de doelen betaalbaarheid en onafhankelijkheid. Er is wel een cruciale voorwaarde

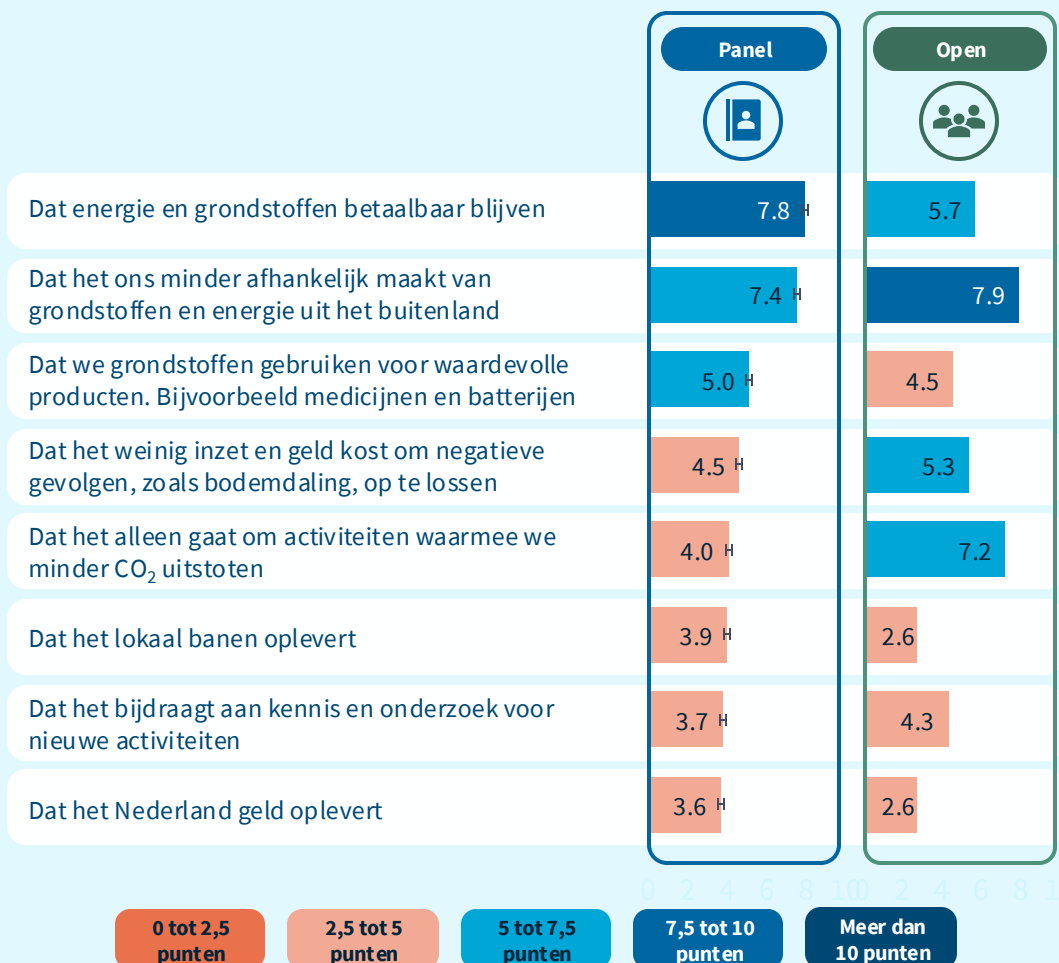
- *Prioriteit voor betaalbaarheid en onafhankelijkheid:* In dit deel van de raadpleging konden Nederlanders prioriteiten aangeven in het 'waarvoor' en 'waarom' van activiteiten in de diepe ondergrond (keuzekaart 1 in Figuur 1.2). Figuur 1.5 laat zien dat de representatieve groep inwoners (panel) vooral erop wil sturen dat activiteiten in de diepe ondergrond bijdragen aan het *betaalbaar* blijven van energie en grondstoffen (7,8 punten, hoge prioriteit) en ons minder *afhankelijk* maken van het buitenland (7,4 punten, prioriteit). Deze doelen krijgen *brede steun*, wat wil zeggen dat ze gedeeld worden door vrijwel alle subgroepen in de samenleving. In de open raadpleging geven deelnemers daarbovenop veel prioriteit aan activiteiten waardoor we minder CO₂ uitstoten.
- *Voorwaarde – koppel de baten aan de activiteit:* De hoge prioriteit voor betaalbaarheid (7,8 punten) laat zien dat economische baten van activiteiten in de diepe ondergrond een belangrijke rol spelen bij de afweging van inwoners. Maar inwoners geven weinig prioriteit aan 'Dat het Nederland geld oplevert' (3,6 punten). Oftewel, we ontplooiën activiteiten in de diepe ondergrond niet omdat het Nederland in algemene zin geld oplevert, maar omdat het direct bijdraagt aan de betaalbaarheid van energie en grondstoffen.
- *Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond:* Deze inwoners maken ook hier deels andere keuzes; zie Conclusie 4.

Handelingsperspectief

- Besteed aandacht in visie, communicatie en beleid aan de relatie tussen enerzijds activiteiten in de diepe ondergrond, en anderzijds de betaalbaarheid van energie en grondstoffen, en afhankelijkheid van het buitenland.

Figuur 1.5. Prioritering doelen – Gemiddeld

Gesloten/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

Conclusie 3: Er is brede steun om extra zorgvuldig om te gaan met activiteiten in natuurgebieden. Maar inwoners wegen ook andere eigenschappen mee

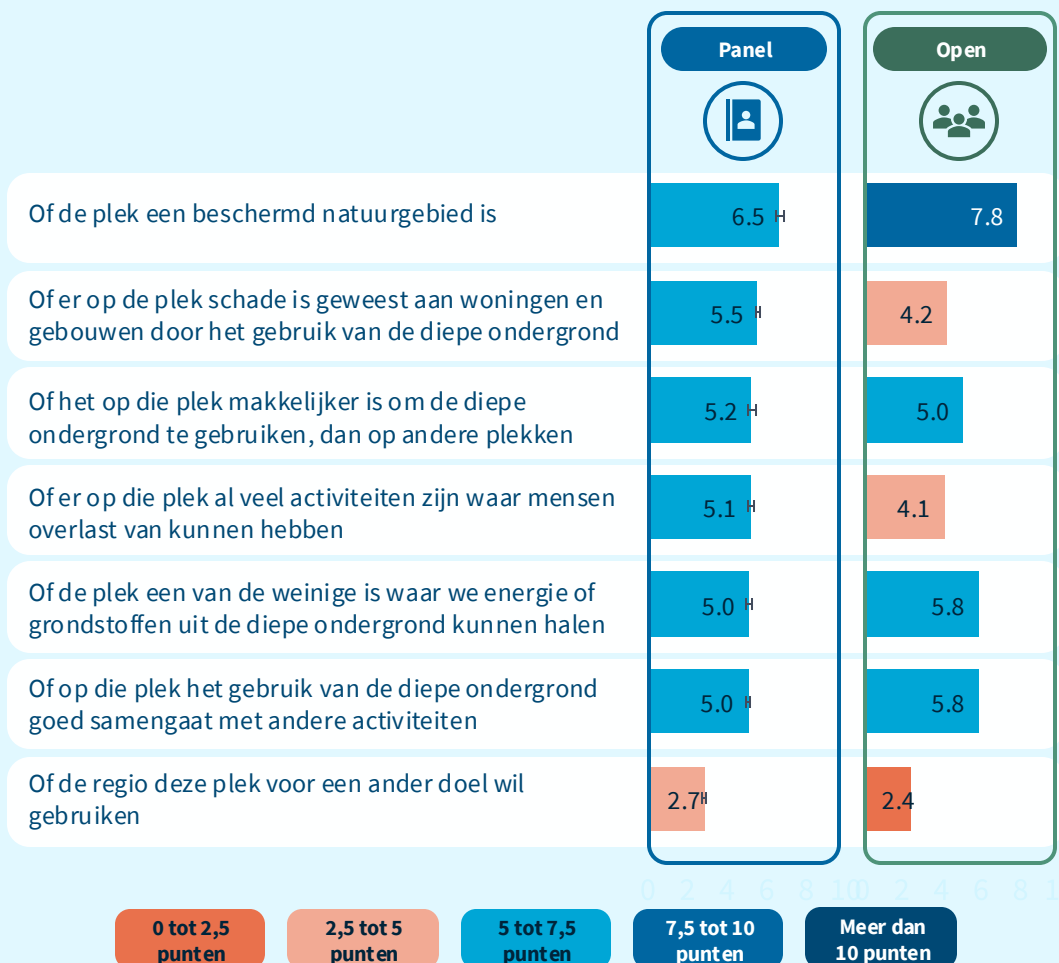
- *Prioriteit voor beschermde natuurgebieden:* Activiteiten in de diepe ondergrond beginnen op een plek boven de grond. In dit deel van de raadpleging (keuzekaart 2, zie ook Figuur 1.2) prioriteerden deelnemers eigenschappen van een plek die mee moeten wegen bij de locatiekeuze. De gemiddelde Nederlander (versie panel) geeft zes van de zeven mogelijke eigenschappen prioriteit (meer dan 5 punten), en duidelijk het meeste prioriteit aan de eigenschap 'Dat de plek een beschermd natuurgebied is' (6,5 punten). Deze eigenschap zou sterk mee moeten wegen bij het selecteren van een plek voor een activiteit in de diepe ondergrond. Dit is ook de enige eigenschap die *brede steun* krijgt, oftewel door bijna alle groepen van inwoners gedeeld wordt. Meewegen betekent voor sommige inwoners 'nooit doen', voor andere 'het kan, zolang er geen schade ontstaat' en voor sommige 'het kan, mits de schade tijdelijk of gering is'. In de open raadpleging geven deelnemers *hoge* prioriteit aan deze eigenschap (meer dan 7,5 punten). Sommige deelnemers noemen specifieke gebieden (o.a. de Waddenzee en de Veluwe), maar de meeste spreken in algemene termen over de natuur in Nederland.
- *Weinig prioriteit voor de eigenschap 'doelen van de regio':* Deelnemers geven gemiddeld weinig prioriteit aan de eigenschap 'Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken' (2,7 punten). Veel deelnemers geven aan dat deze eigenschap niet onbelangrijk is, maar andere eigenschappen belangrijker. Ook zeggen meerdere deelnemers dat nationaal belang boven regionaal belang moet gaan.
- *Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond:* Deze inwoners stellen in dit deel substantieel andere prioriteiten; zie Conclusie 4.

Handelingsperspectief

- Inwoners delen een zorg over de negatieve effecten van het gebruik van de diepe ondergrond op natuurgebieden. Geef dat (extra) aandacht in visie, beleid en communicatie.

Figuur 1.6. Prioritering eigenschappen – Gemiddeld

Gesloten/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

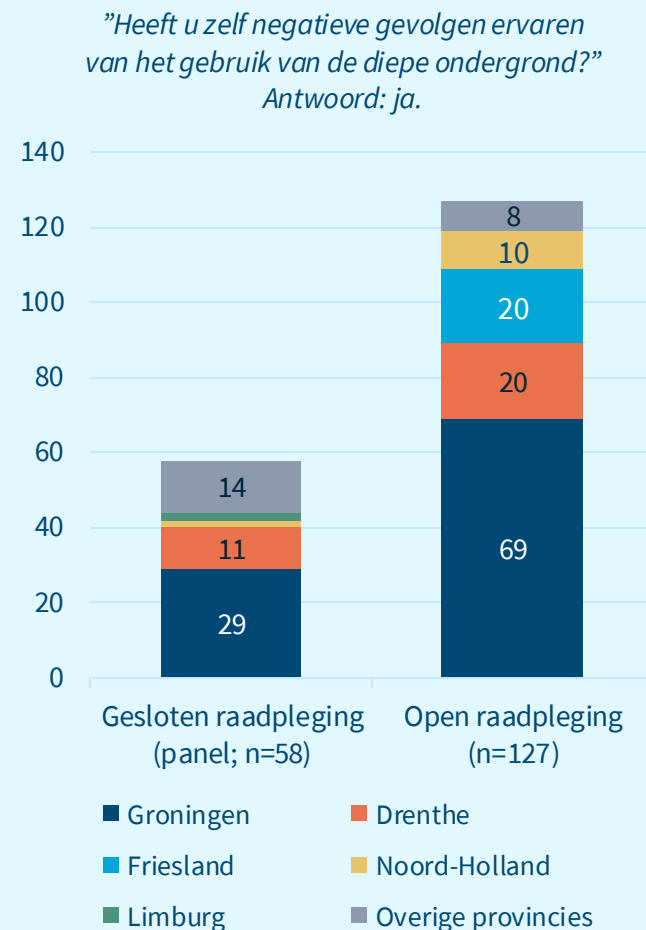
Conclusie 4: De groep inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond is relatief klein, maar stelt duidelijk andere prioriteiten

- Inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden:** Aan de raadpleging hebben inwoners meegedaan die aangeven boven een activiteit in de diepe ondergrond te wonen ('bovenwonenden') en zelf negatieve effecten daarvan te hebben ondervonden. In de gesloten (panel) en open raadpleging zijn er 185 inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden (3,6% van alle deelnemers). In beide versies komt meer dan de helft uit Groningen (Figuur 1.7). De meerderheid hiervan geeft aan dat het gaat om schade aan hun huis door bodembewegingen (verzakkingen en aardbevingen). Een enkeling geeft aan dat het om andere negatieve effecten gaat zoals een tijdelijk gebrek aan warm water (bij aardwarmte/warmtenet). Deze inwoners stellen meermaals andere prioriteiten dan de gemiddelde inwoner. We splitsen de algemene resultaten van Conclusies 1, 2 en 3 uit voor deze groep inwoners.
- Conclusie 1 – Over het voornemen om de diepe ondergrond te gebruiken:** Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van activiteiten in de diepe ondergrond geven minder steun dan de gemiddelde Nederlander (zie Figuur 3.5). Voor de activiteit 'winnen van aardolie of aardgas' is veel minder steun: onder de respondenten in het panel is een meerderheid (52%) van de mensen die negatieve effecten hebben ervaren het oneens met het voornemen om aardolie of aardgas te winnen, hoewel het bij de meeste mensen een 'nee, tenzij'-houding betreft. In de open raadpleging is de groep die negatieve effecten heeft ervaren meer uitgesproken: 58% is het oneens met het voornemen om aardolie of aardgas te winnen.
- Conclusie 2 – Over doelen van het gebruik van de diepe ondergrond (keuzekaart 1):** Deze groep geeft dezelfde doelen prioriteit als andere Nederlanders: betaalbaarheid van energie en grondstoffen, en onafhankelijkheid van het buitenland. De optie 'betaalbaarheid' krijgt echter substantieel meer prioriteit dan gemiddeld (8,8 punten ten opzichte van 7,8 gemiddeld landelijk). Veel deelnemers in deze groep geven aan dat het leven 'al duur genoeg' is.

Gaat door op de volgende pagina

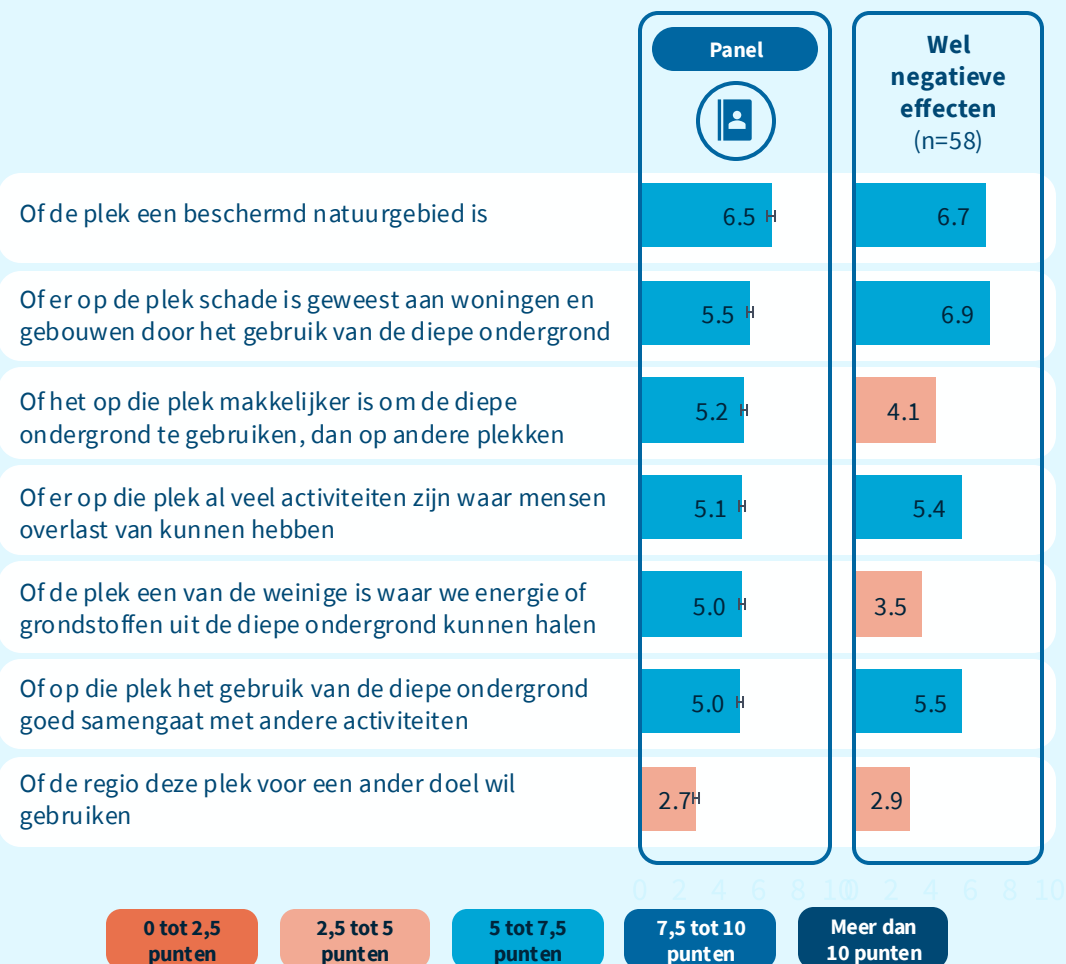
- *Conclusie 3 – Over de eigenschappen van een plek (keuzekaart 2)*
- *Handelingsperspectief*

Figuur 1.7. Aantal deelnemers die negatieve effecten hebben ondervonden

Figuur 1.8. Prioritering eigenschappen – Gemiddeld vergeleken

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

Conclusie 4 (vervolg): De groep inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond is relatief klein, maar stelt duidelijk andere prioriteiten

- *Conclusie 3 – Over de eigenschappen van een plek (keuzekaart 2):* Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond geven op dit onderdeel substantieel andere prioriteiten aan. Zij geven een andere eigenschap de hoogste prioriteit dan overige deelnemers, namelijk ‘*Of er op de plek schade is geweest...*’ (6,9 punten tegenover 5,5 punten gemiddeld; zie Figuur 1.8). Deze inwoners geven veelal aan dat er bovenop geleden schade en/of gebrekkige afhandeling daarvan niet nog meer schade mag komen en/of dat de overheid eerst bestaande schade moet afhandelen. De meeste van deze inwoners vinden dat er in gebieden waar schade is geweest in ieder geval geen aardolie of aardgas meer gewonnen zou moeten worden. Er zijn ook inwoners die vinden dat het elders nog wel moet kunnen, maar onder strikte voorwaarden over veiligheid en compensatie van een transparante, betrouwbare overheid.
- Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren hechten daarbij substantieel *minder* waarde aan de eigenschappen ‘*Of de plek een van de weinige plekken is waar...*’ (3,5 punten tegenover 5,0 punten gemiddeld) én aan de eigenschap ‘*Of het op die plek makkelijker is...*’ (4,1 punten tegenover 5,2 punten gemiddeld). Deze twee eigenschappen krijgen (veel) minder prioriteit dan schade uit het verleden. Anders gezegd, ook als een ondergrondse plek (bijna) uniek in zijn soort is, en het makkelijker is om daar de ondergrond te gebruiken dan elders, dan vindt deze groep dat het zwaarder moet wegen dat bovenwonenden op die plek al schade hebben ondervonden.

Handelingsperspectief

- De groep respondenten die zelf negatieve effecten heeft ervaren van activiteiten in de diepe ondergrond is relatief klein. Maar deze inwoners brengen een bijzonder en belangrijk perspectief in, namelijk dat van ervaringsdeskundige. Deze groep weet hoe het is om vooraf en modelmatig ingeschatte risico's aan den lijve te ervaren. Het is raadzaam om deze ervaring een zichtbare plek te geven bij het ontwikkelen van nieuw beleid.

2

Aanleiding, opzet en respons

- Wat was de aanleiding voor deze raadpleging?
- Hoe zag het onderzoek er globaal uit?
- Wie hebben er meegedaan aan de raadpleging?

Het ministerie van Klimaat en Groene Groei wil samen met inwoners nadenken over het toekomstige gebruik van de diepe ondergrond

- *Aanleiding:* Het nationaal programma Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond (DGDO) moet antwoord geven op de vraag waar in de toekomst wel, niet of onder voorwaarden verschillende activiteiten in de diepe ondergrond kunnen plaatsvinden. Een onderdeel van het programma is om stakeholders te betrekken in een maatschappelijke dialoog. Het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) vindt het belangrijk om naast georganiseerde stakeholders ook inwoners te betrekken.
- *Participatie:* Om het perspectief van inwoners te betrekken, heeft Populytics een raadpleging uitgevoerd volgens de methode Participatieve Waarde Evaluatie (PWE)-methode; zie kader 2.1. De uitkomsten van deze raadpleging geven voeding aan de maatschappelijke dialoog om tot gedeelde uitgangspunten en een afwegingskader te komen voor toekomstige activiteiten in de diepe ondergrond.
- *Onderzoeksvragen:* In deze PWE-raadpleging stonden twee onderzoeksvragen centraal. De eerste onderzoeksvraag is: waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond? De tweede onderzoeksvraag is: wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond? Daarbij zijn vijf activiteiten in scope: het winnen van aardolie en aardgas, winnen van aardwarmte, winnen van zout, opslag van aardgas en opslag van waterstof.
- *Buiten scope:* De raadpleging ging niet over de vraag of er activiteiten in de diepe ondergrond moeten plaatsvinden of niet.
- *Looptijd & Respons:* De PWE-raadpleging stond online in twee fases. Van 10 maart tot en met 23 maart 2025 deden 2.978 Nederlanders mee via een panelbureau mee aan een *gesloten* versie. Van 15 april tot en met 10 juni 2025 deden 2.158 Nederlanders mee aan een *open* versie waar alle inwoners ouder dan 16 aan konden meedoen. De versies waren inhoudelijk identiek.

Kader 2.1. Over de methode PWE

- *Wetenschappelijk gevalideerd:* De Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) is een participatiemethode die Populytics vaak inzet om mensen te betrekken bij beslissingen die hen gaan raken. De methode is ontwikkeld en gevalideerd door wetenschappers, onder andere van de TU Delft.

- *Op de stoel van:* De essentie van een PWE-raadpleging is om deelnemers in een online omgeving 20 minuten op de stoel van een beleidsmaker of politicus te zetten. Deelnemers krijgen een zogeheten keuzetaak te zien. Deze keuzetaak modelleert de situatie van beleidsmakers die bezig zijn met het vormen en uitvoeren van beleid. Deelnemers zien realistische beleidsopties die de beleidsmakers overwogen en ze zien dat er beperkingen zijn. Zij ervaren zodoende dezelfde keuze. Wat adviseren ze vervolgens als zij in de schoenen van een beleidsmaker staan? Deelnemers kunnen hun advies motiveren.

- *Begrip voor complexiteit:* Door mee te doen aan een PWE-raadpleging begrijpen deelnemers beter de complexiteit van de beleidskeuze. En de resultaten stellen beleidsmakers in staat om hun keuzes beter aan te laten sluiten op voorkeuren, waarden en zorgen van deelnemers.

De raadpleging kende twee versies om de representativiteit te borgen en de inclusiviteit te maximaliseren

Gesloten raadpleging

Ook wel: panel

10/03 – 23/03/2025
Totaal: 2.978 deelnemers

Open raadpleging

15/04 – 10/06/2025
Totaal: 2.158 deelnemers

Aanleiding en doel

- Het doel van een gesloten raadpleging is om een gebalanceerde steekproef te trekken door proactief een willekeurig geselecteerde groep inwoners te benaderen, in dit geval via een panelbureau. Op basis van deze steekproef kunnen onder voorwaarden **representatieve** uitspraken worden gedaan.

- Door het proactief benaderen van een beperkte groep is een gesloten raadpleging per definitie exclusief. Het doel van de open raadpleging is daarom om de **inclusiviteit** te verhogen door alle inwoners de gelegenheid te geven mee te doen.
- Naast de verhoogde inclusiviteit is een belangrijke positieve bijdrage van de open raadpleging dat deelnemers vaak veel uitgebreidere onderbouwingen bij hun keuzes geven. Dit geeft meer inzicht in de waarden die achter voorkeuren liggen.

Wijze van benaderen

- Een panel van 2.978 inwoners representatief op leeftijd, geslacht en opleiding.
 - Zie het hoofdstuk Methodologie voor meer details.
-
- Alle inwoners van 16 jaar of ouder konden deelnemen aan de open raadpleging. Deze versie is via diverse kanalen onder de aandacht gebracht.
 - Zie het hoofdstuk Methodologie voor meer details.

In totaal hebben 5.100 inwoners deelgenomen, waarmee representatieve uitspraken voor heel Nederland mogelijk zijn

- Diverse deelname, (lichte) oververtegenwoordiging van bepaalde groepen:* In beide versies van de raadpleging zijn mannen, 45- tot 64-jarigen en theoretisch geschoolden oververtegenwoordigd. De resultaten van de panel-versie zijn hiervoor herwogen, zodat de uitkomsten representatief zijn voor heel Nederland. Zie het hoofdstuk Methodologie voor een verdere toelichting van deze gebruikelijke statistische werkwijze.
- Inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden:* In de gesloten (panel) en open raadpleging zijn er in totaal 185 inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden van het gebruik van de diepe ondergrond. Oftewel, 3,6% van alle deelnemers. We rapporteren veel resultaten vanuit deze groep apart.
- Aantallen kunnen verschillen:* Door de routing in de raadpleging hebben niet alle deelnemers alle vragen beantwoord. Ook waren niet alle vragen verplicht. Daardoor kunnen de deelnemersaantallen per vraag verschillen.
- Representatieve resultaten:* Resultaten in dit rapport zijn altijd uitkomsten uit de gesloten raadpleging (panel-versie) die representatief zijn voor heel Nederland, tenzij expliciet aangegeven dat het de open raadpleging betreft. Citaten van deelnemers kunnen uit zowel de panel-versie als de open raadpleging komen.

Figuur 2.2. Samenstelling van de respondenten
 Gesloten/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

	Aandeel NL*	Gesloten raadpleging (panel)** (n=2.978)	Open raad- pleging** (n=2.158)
Gender			
Vrouw	50,0%	45,7%	27,1%
Man	50,0%	51,9%	70,2%
Leeftijd			
16 tot 24 jaar	13,2%	7,5%	2,0%
25 tot 44 jaar	25,2%	30,8%	25,1%
45 tot 64 jaar	25,1%	35,4%	43,0%
65 jaar en ouder	17,6%	25,2%	29,5%
Opleiding			
Praktisch	21,4%	13,1%	1,6%
Toegepast	34,4%	35,5%	15,4%
Theoretisch	44,2%	51,5%	81,8%

	Aandeel NL*	Gesloten raadpleging / Panel** (n=2.978)	Open raad- pleging** (n=2.158)
Provincie			
Drenthe	3,4%	2,1%	3,7%
Flevoland	2,5%	3,2%	5,2%
Friesland	3,7%	2,2%	7,3%
Gelderland	12,0%	9,6%	9,6%
Groningen	3,4%	2,4%	6,7%
Limburg	6,3%	4,6%	2,7%
Noord-Brabant	14,7%	14,7%	7,0%
Noord-Holland	16,6%	22,0%	17,8%
Overijssel	6,6%	5,1%	3,2%
Utrecht	7,8%	12,0%	14,1%
Zeeland	2,2%	1,6%	1,2%
Zuid-Holland	21,4%	20,2%	20,6%

* Bron: CBS ** Aantallen tellen niet altijd op tot 100%. Het resterende deel betreft 'zeg ik liever niet'

3

**Houding tegenover het gebruik
van de diepe ondergrond**

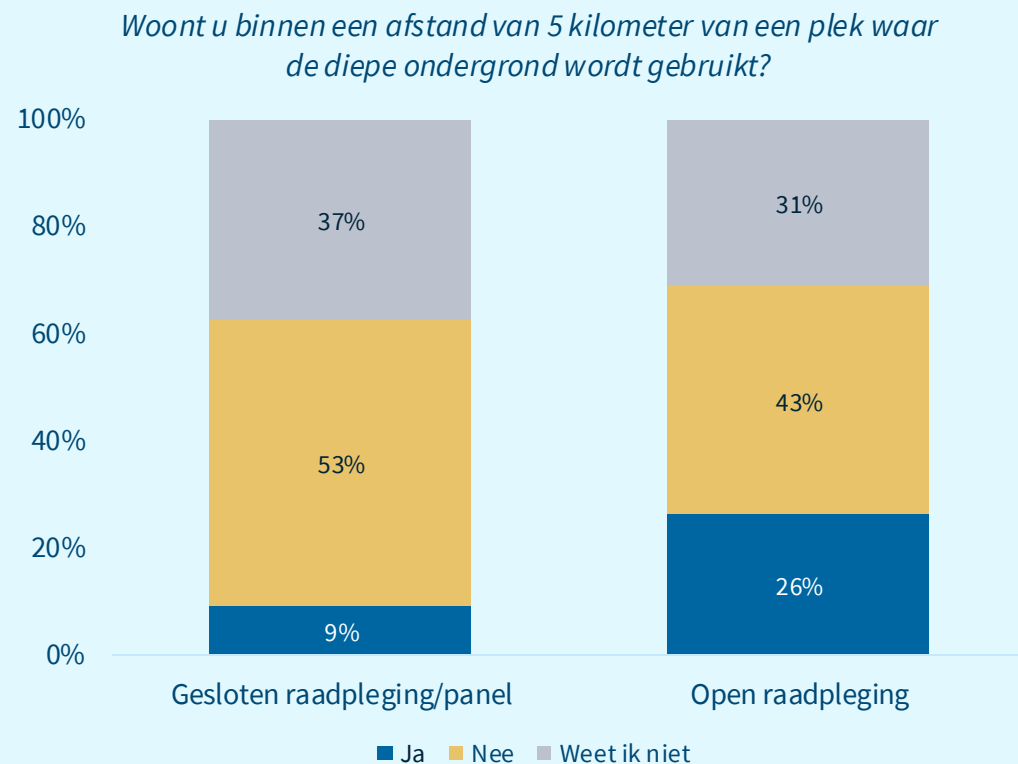
- Wat vinden Nederlanders van het voornemen om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken?
- Welke voorwaarden stellen inwoners aan het gebruik van de diepe ondergrond?

Deelnemers konden aangeven of ze in de buurt wonen van een activiteit in de diepe ondergrond, en of ze daarvan effecten hebben ondervonden

- In de buurt van een plek waar de diepe ondergrond wordt gebruikt:* Onder de deelnemers van het panel zegt 9% zegt binnen vijf kilometer van een plek te wonen waar de diepe ondergrond wordt gebruikt; zie Figuur 3.1. In de open raadpleging is dit aandeel 'bovenwonenden' groter (26%). Van de deelnemers die zeggen in de buurt van een activiteit in de diepe ondergrond te wonen betreft het de volgende activiteiten (meerdere antwoorden mogelijk, dus telt op tot meer dan 100%):
 - Winnen van aardolie of aardgas: 43% (gesloten), 49% (open)
 - Winnen van aardwarmte: 48% (gesloten), 47% (open)
 - Winnen van zout: 12% (gesloten), 11% (open)
 - Opslaan van aardgas: 14% (gesloten), 11% (open)
- Positieve of negatieve gevolgen ervaren:* Aan de deelnemers die aangeven in de buurt van zo'n plek te wonen (9% in de gesloten raadpleging, 26% in de open raadpleging) zijn vervolgvragen gesteld over het ervaren van positieve en/of negatieve gevolgen.
 - *Positieve effecten:* Een relatief kleine groep heeft positieve gevolgen ervaren. Zij noemen onder andere vergoedingen en subsidies voor het verbeteren van hun huis, en werkgelegenheid. In het panel betreft dit 12% van 9%, oftewel 36 deelnemers (ca. 1%). In de open raadpleging 24% van 26%, oftewel 134 deelnemers (ca. 6%).
 - *Negatieve effecten:* De groep die zegt negatieve gevolgen te hebben ervaren noemt overwegend aardbevingsschade (scheuren in woning) ten gevolge van olie- en/of gaswinning. De helft van deze deelnemers komt uit de provincie Groningen. We zien dat deze groep inwoners die negatieve gevolgen heeft ervaren soms andere prioriteiten stelt in deze raadpleging. Een enkele deelnemer noemt ook andere negatieve gevolgen, bijvoorbeeld het niet beschikbaar hebben van warm water bij het gebruik van aardwarmte (warmtenet). In het panel betreft dit 22% van 9%, oftewel 58 deelnemers (ca. 2%). In de open raadpleging betreft dit 22% van 26%, oftewel 127 deelnemers (ca. 6%).

Figuur 3.1. In de buurt van gebruik van de diepe ondergrond

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

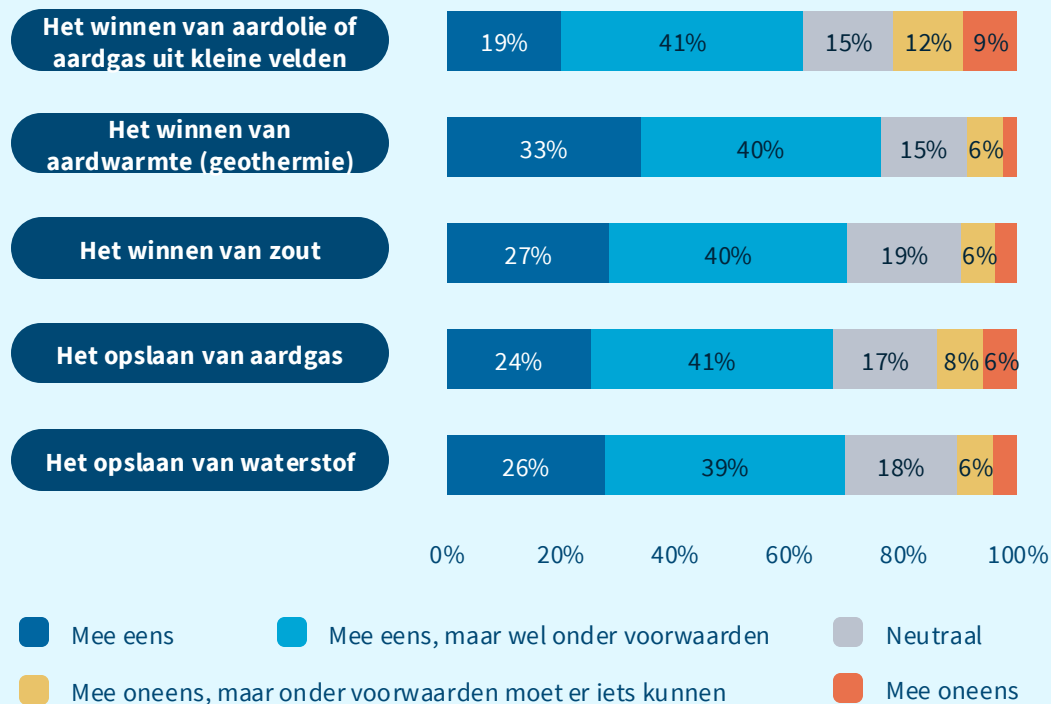
* Percentages tellen niet altijd op tot 100% door afronding

Figuur 3.2. Voornemen om de diepe ondergrond te (blijven) gebruiken

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

“De overheid wil ook in de toekomst de diepe ondergrond gebruiken. In welke mate bent u het eens met dit voornemen voor gebruik?”

* Percentages tellen niet altijd op tot 100%, resterend betreft ‘Zeg ik liever niet / Weet ik niet’

Het voornemen van de overheid om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken krijgt brede steun, maar wel onder voorwaarden

- *Eens en oneens*: De groep inwoners die het *eens* is met het voornemen om de diepe ondergrond te gebruiken varieert van 19% (bij aardgas en aardolie) tot 33% (bij aardwarmte). De groep inwoners die het *oneens* is varieert van 2% (bij winning van aardwarmte) tot 9% (bij winning van aardgas en aardolie). Het winnen van aardgas en aardolie krijgt relatief de minste steun, de winning van aardwarmte relatief de meeste steun. Bij alle activiteiten zijn gemiddeld genomen meer mensen het eens dan oneens met het voornemen om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken.
- *Middengroepen ‘ja, mits’, ‘neutraal’ en ‘nee tenzij’*: In deze middengroepen bevindt zich steeds 60% tot 70% van inwoners. De groep *‘oneens, maar onder voorwaarden moet er iets kunnen’* is te karakteriseren als ‘nee, tenzij’ (6% tot 12%). De groep *‘eens, maar onder voorwaarden moet er iets kunnen’* is te karakteriseren als ‘ja, mits’ (steeds 39% tot 41%). De groep *‘neutraal’* bestaat bij elk voornemen uit 15% tot 19% van inwoners.
- *Brede steun*: Als we de middengroepen optellen bij de groep *‘eens’*, dan is steeds een ruime meerderheid van Nederlanders het eens met het voornemen om de diepe ondergrond in de toekomst te blijven of gaan gebruiken. Er is brede steun, maar de meeste inwoners stellen daarbij wel voorwaarden. Ook is er verschil in de risico’s voor mens en milieu die inwoners accepteren.

Vervolganalyses

- *Voorwaarden*: We bestuderen de voorwaarden die deelnemers stellen in meer detail op pagina’s 20 en 21 (Figuren 3.3 en 3.4).
- *Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren*: Onder inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond is minder steun voor toekomstig gebruik van de diepe ondergrond; zie pagina 22 (Figuur 3.5).

Veiligheid is de belangrijkste voorwaarde die inwoners stellen aan activiteiten in de diepe ondergrond

- *Veiligheid is met stip de meest genoemde voorwaarde aan activiteiten in de diepe ondergrond:* Circa 60% van de deelnemers noemt veiligheid als voorwaarde voor activiteiten in de diepe ondergrond. Nog eens 10% tot 15% van de argumenten gaat over het beperken van negatieve gevolgen voor het milieu. Bij meerdere deelnemers zien we dat deze argumenten in elkaar overlopen: veiligheid is de afwezigheid van overlast voor mens én milieu.
- *Overige voorwaarden:* Verschillende deelnemers benoemen het belang van veiligheid in verschillende fases in het gebruik van de diepe ondergrond: grondig onderzoek *vooraf*, en actieve handhaving en toezicht *tijdens* de activiteit. Beide rusten op duidelijke en strenge regelgeving. Belangrijke, veelgenoemde voorwaarden *achteraf* zijn (gegarandeerde) compensatie als het misgaat en een transparante, betrouwbare overheid. Het *voorkomen* van schade voert nadrukkelijk de boventoon.
- *Wat is veilig?* De meeste deelnemers spreken in algemene termen over veiligheid, waardoor niet duidelijk is wat zij daar precies onder verstaan. Sommige deelnemers noemen ‘veiligheid’ in combinatie met ‘gegarandeerd’ of ‘gewaarborgd’. Andere zeggen bijvoorbeeld dat er ‘geen kans’ mag zijn op aardbevingen. De schade of overlast waar deelnemers aan denken bevat onder andere schade aan huizen en negatieve mentale effecten. Meerdere deelnemers zien ‘veiligheid’ als breder dan de strikte definitie van ‘geen persoonlijk fysiek letsel’.

Figuur 3.3. Voorwaarden voor het gebruik van de diepe ondergrond

Voorwaarde	Beschrijving	Frequentie
Veiligheid en bescherming van mensen en eigendommen	Algemene veiligheid, voorkomen van schade aan woningen, bescherming van omwonenden tegen negatieve effecten en overlast	55%-60%
Bescherming van milieu	Geen schade aan natuur, milieu, flora en fauna	10%-15%
Compensatie bij schade	Garanties voor vergoedingen bij eventuele schade	5%-10%
Transparantie	Duidelijke communicatie over risico's en methoden	Ca. 5%
Locatiekeuze	Niet in bebouwde omgeving of natuurgebieden	Ca. 5%
Overige	Strenge controles en onafhankelijk toezicht, grenzen aan winning, gebruik voor Nederland zelf in plaats van export	2%-4%

Figuur 3.4. Voorwaarden voor het gebruik van de diepe ondergrond

Citaten van deelnemers

Juiste regelgeving en duidelijke regels voor omwonenden die er zo min mogelijk last van moeten hebben.

Moet wel veilig gebeuren en zonder nadelige gevolgen voor mens en milieu.

Veiligheid gegarandeerd.

Schade ruimhartig wordt gecompenseerd.

Dat er geen restschades gebeuren, zoals aardbevingen of verzakkingen

Veiligheid en geen kans op aardbevingen

Zolang het veilig en zonder risico voor burgers is lijkt het mij oke.

Dat het niet schadelijk is voor de inwoners mentaal en geen schade levert aan de huizen

Veiligheid voor natuur, mens en dier

Het gebruik van bepaalde grondstoffen kan onder bepaalde voorwaarden, zo minimaal mogelijk gebruiken en eerst kijken naar alternatieven

Onderzoek en nog meer onderzoek een tweede Groningen wil je niet

Eens onder voorwaarden

Oneens onder voorwaarden

Inwoners verschillen in de toon waarop ze over veiligheid praten en wat een acceptabele drempel is

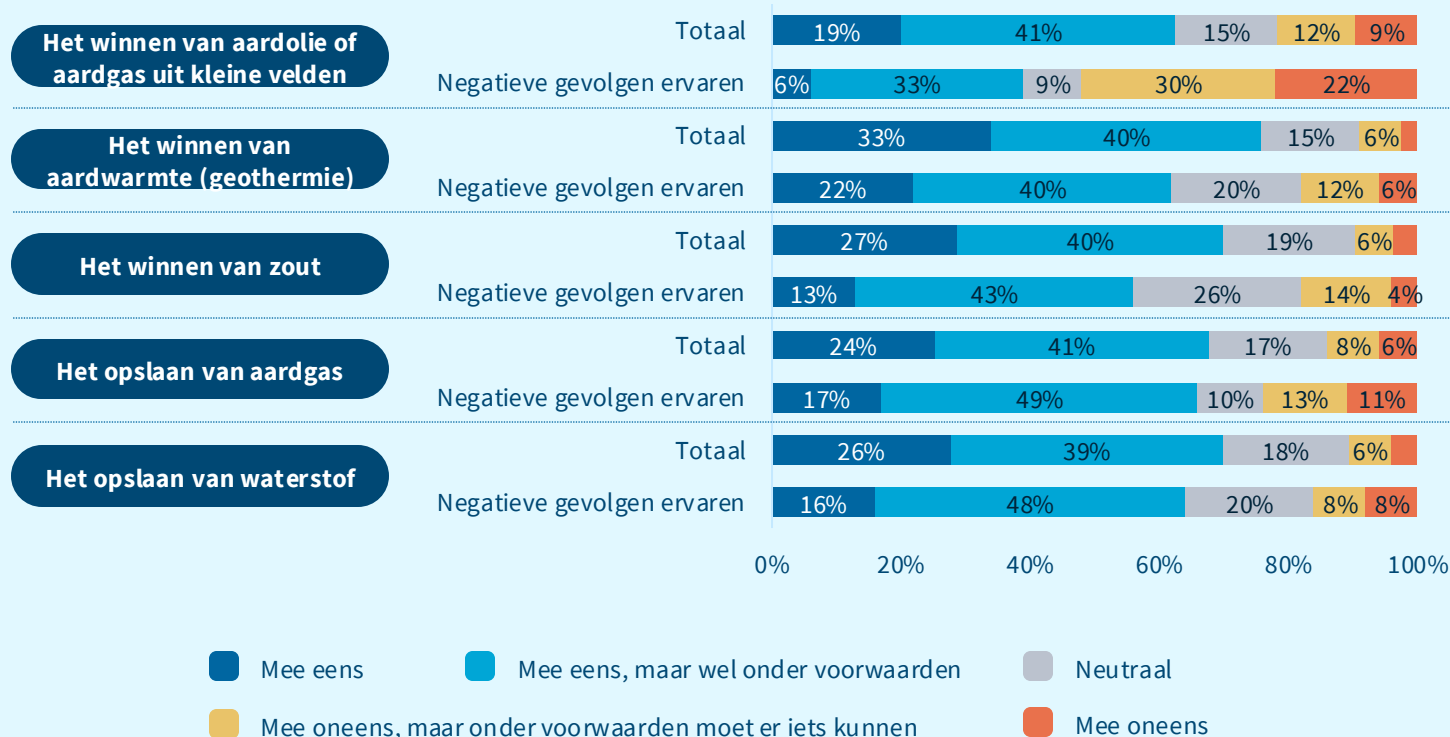
- *Versillen in toon en drempel:* Als we kijken naar de motivaties van de inwoners die voorwaarden stellen, dan zien we een verschil in de toon en de drempel van acceptatie. De groep ‘mee eens onder voorwaarden’ lijkt meer vertrouwen te hebben dat risico's beheersbaar zijn, terwijl de groep ‘mee oneens onder voorwaarden’ fundamenteeler bezorgd lijkt over de mogelijkheid om deze activiteiten veilig uit te voeren.
- *Mee eens onder voorwaarden ('ja, mits'):*
 - Geeft vaker aan dat gebruik mogelijk moet zijn, mits het veilig gebeurt;
 - Noemt vaker monitoring en controle als oplossing;
 - Is meer gericht op risicomitigatie en voorwaardelijke acceptatie;
 - Gebruikt termen als ‘zolang’ en ‘mits’ vaker.
- *Mee oneens onder voorwaarden ('nee, tenzij'):*
 - Toont meer fundamentele bezorgdheid over de activiteiten;
 - Heeft meer focus op milieu en natuur;
 - Refereert vaker naar negatieve ervaringen;
 - Benadrukt vaker strengere garanties en absolute veiligheid. Lijkt strengere drempels te stellen voordat zij het gebruik van de diepe ondergrond zouden accepteren. Bijvoorbeeld: alleen als er geen betere alternatieven zijn, alleen als er genoeg draagvlak is onder inwoners en/of alleen als er geen schade wordt toegebracht aan mensen, eigendommen, huizen en natuur.

Figuur 3.5. Voornemen om de diepe ondergrond te (blijven) gebruiken

Gesloten raadpleging/panel – Totaal (n=2.978) & Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren (n=58)

“De overheid wil ook in de toekomst de diepe ondergrond gebruiken. In welke mate bent u het eens met dit voornemen voor gebruik?”

* Percentages tellen niet altijd op tot 100%, resterend betreft ‘Zeg ik liever niet / Weet ik niet’

Inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren laten vooral minder steun zien voor het winnen van aardgas en aardolie

- *Vergelijking van totale populatie met inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren:* Figuur 3.5 laat zien hoe inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren van het gebruik van de diepe ondergrond kijken naar het voornemen om de diepe ondergrond te gebruiken. De groep ‘Totaal’ betreft dezelfde cijfers als Figuur 3.2. Ter vergelijking staat daar per activiteit het antwoord van de groep inwoners die negatieve gevolgen heeft ervaren onder.
- *Overall iets minder steun, bij aardgas en aardolie veel minder steun:* De groep inwoners die negatieve gevolgen hebben ervaren steunt vooral twee activiteiten aanmerkelijk minder dan de gemiddelde Nederlander: het winnen van aardolie of aardgas (22% oneens tegenover 9% gemiddeld/totaal) en het opslaan van aardgas (11% oneens tegenover 6% gemiddeld/totaal). Bij het opslaan van aardgas is nog steeds een ruime meerderheid eens (al dan niet onder voorwaarden). Bij het winnen van aardolie of aardgas is een meerderheid (52%) oneens (hoewel 30%-punt een ‘nee, tenzij’ houding betreft). In de open raadpleging is deze groep meer uitgesproken: 58% is het oneens met het voornemen om aardolie of aardgas te winnen.
- Bij de overige drie activiteiten is consistent wat minder steun dan totaal/gemiddelde Nederlander, maar is er nog steeds een meerderheid die het gebruik steunt (al dan niet onder voorwaarden).

4

**Doelen van het gebruik van de
diepe ondergrond****Keuzekaart 1**

- Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond?

Uitkomsten

- Prioriteiten van de ‘gemiddelde’ Nederlander
- Verschillen en overeenkomsten in prioriteiten tussen gesloten raadpleging (panel) en open raadpleging
- Verschillen en overeenkomsten in prioriteiten tussen inwoners met verschillende achtergrond: (1) naar regio, (2) naar ervaren negatieve effecten, en (3) naar mening over het voornemen om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken

Vooraf: Hoe de resultaten in hoofdstuk 4 te lezen?

- Wat was de centrale onderzoeksvraag?
- Uitleg van de grafieken

De oorspronkelijke raadpleging is nog steeds vindbaar op de website dgdo.raadpleging.net. De raadpleging is ook nog in te vullen, maar antwoorden worden niet meer geregistreerd.

De hoofdvraag van deze PWE-keuzekaart was welke doelen inwoners belangrijk vinden bij het gebruik van de diepe ondergrond

- **Doel:** Deze PWE-keuzekaart in Figuur 4.1 heeft als doel inzicht te krijgen in de waarde die deelnemers toekennen aan acht doelen die de overheid kan nastreven met het gebruik van de diepe ondergrond.
- **Keuzesituatie:** Deelnemers verdeelden 40 punten over acht beleidsdoelen waar het ministerie van KGG meer of minder prioriteit aan kan geven. Elke deelnemer kreeg deze in willekeurige volgorde te zien. In Figuur 4.1 van boven naar beneden, van links naar rechts:
 - *Dat het ons minder afhankelijk maakt van grondstoffen en energie uit het buitenland*
 - *Dat het Nederland geld oplevert*
 - *Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten*
 - *Dat het lokaal banen oplevert*
 - *Dat het bijdraagt aan kennis en activiteiten voor nieuwe activiteiten*
 - *Dat het weinig geld en inzet kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen*
 - *Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven*
 - *Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen*
- **Extra informatie:** Onder de roze informatieknoppen konden deelnemers aanvullende informatie lezen over ieder doel. Onder een Help-knop konden deelnemers overige aanvullende informatie lezen. Bijvoorbeeld over de werking en veiligheid van verschillende activiteiten in de diepe ondergrond.

Figuur 4.1. De keuzekaart over mogelijke doelen van het gebruik van de diepe ondergrond

Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond?

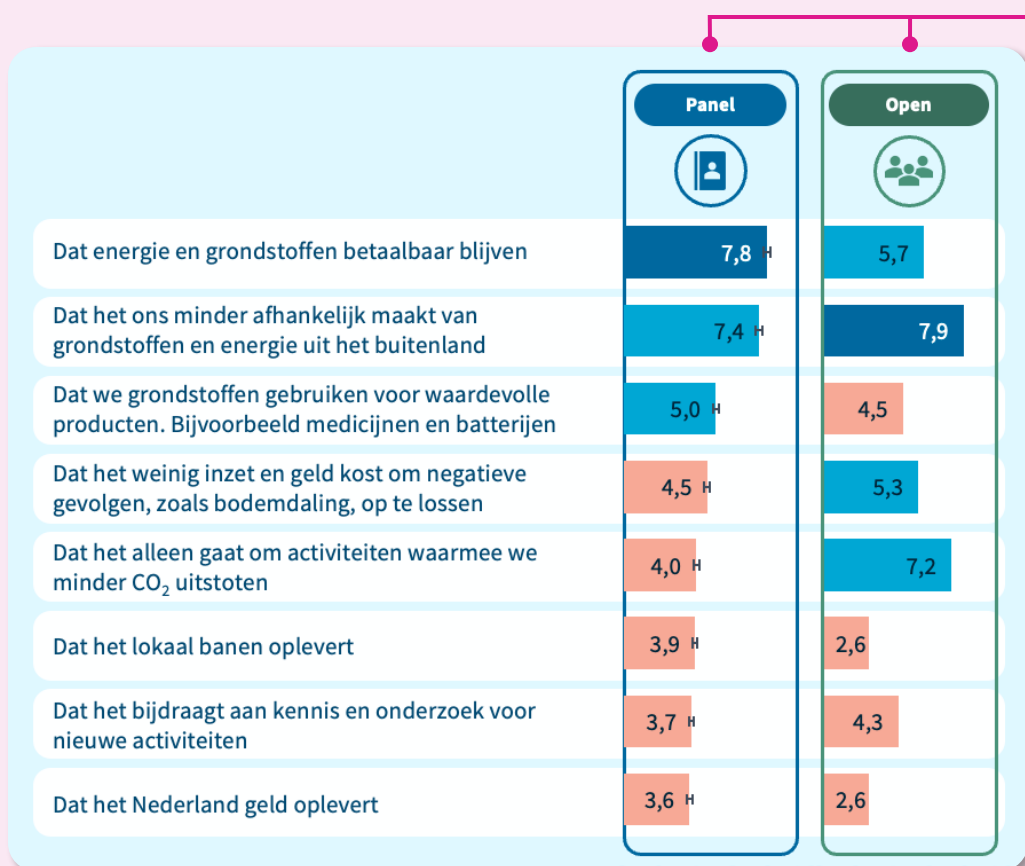
Gebruik de **+** en **-** knoppen om punten te verdelen.

Geef veel punten als u iets belangrijk vindt. Geef weinig punten als u iets niet belangrijk vindt.

Dat het ons minder afhankelijk maakt van grondstoffen en energie uit het buitenland 0	Dat het Nederland geld oplevert 0	Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten 0
Dat het lokaal banen oplevert 0	Dat het bijdraagt aan kennis en onderzoek voor nieuwe activiteiten 0	Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen 0
Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven 0	Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen 0	

Figuur 4.2. Voorbeeld uitkomsten met uitleg

7,4 H

Gemiddelden voor alle inwoners

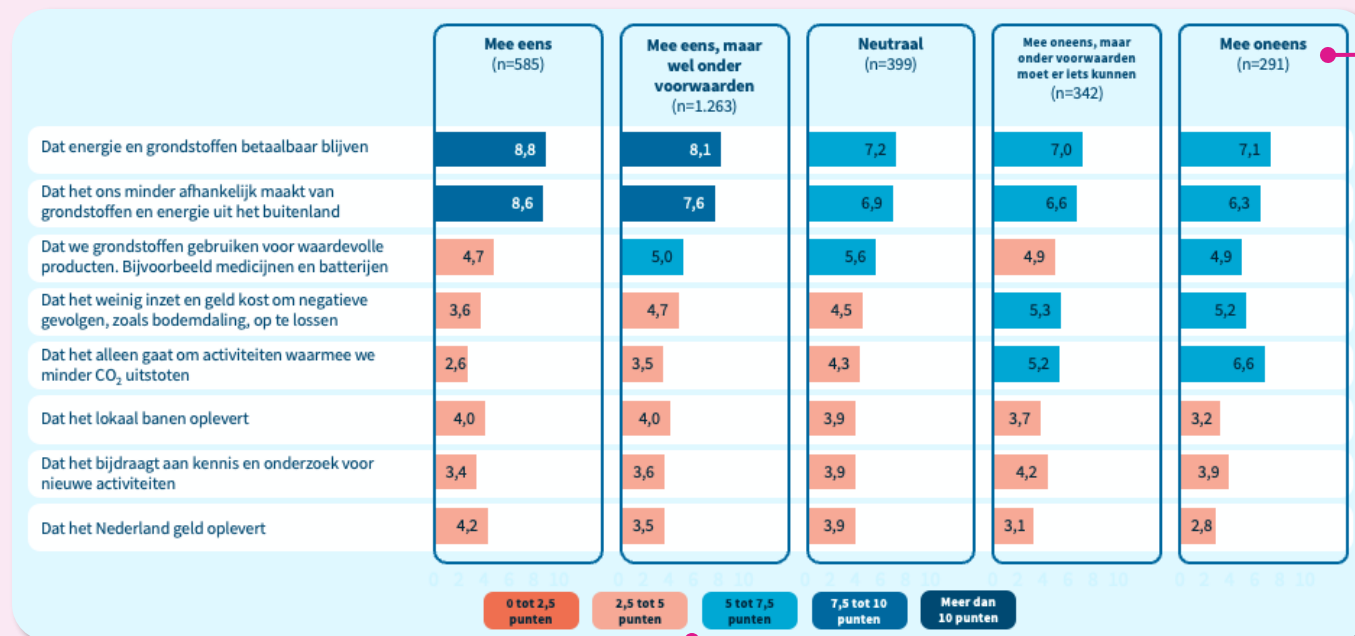
- We presenteren eerst de resultaten voor *alle* deelnemers die hun mening hebben gegeven: de gemiddelde punten per optie. We laten de twee varianten zien: de gesloten (panel) en de open raadpleging.
- Voor de verdere resultaten laten we met name de representatieve uitkomsten zien die voortkomen uit de gesloten raadpleging via het panel. Deze zeggen het meest over alle Nederlanders. Als resultaten uit de open raadpleging komen, dan markeren we dat expliciet. Citaten van deelnemers kunnen uit beide versies komen.

Over hekjes en betrouwbaarheidsintervallen

- Als je een raadpleging doet met 2.978 mensen die een goede afspiegeling vormen van Nederland, dan kan je daarmee uitspraken doen over de hele Nederlandse bevolking. Maar er is altijd onzekerheid. De grijze hekjes in de kolom 'Panel' laten zien wat de gemiddelde puntenverdeling zou zijn als alle volwassen Nederlanders zouden meedoen aan de raadpleging.
- In statistische termen heten de hekjes een 'betrouwbaarheidsinterval'. Als alle Nederlanders mee zouden doen, dan bevinden de uitkomsten zich met 95% zekerheid binnen dit interval. De betrouwbaarheidsintervallen in deze raadpleging zijn erg klein, wat wijst op een hoge betrouwbaarheid. Dat kan het ook lastiger maken om ze te vergelijken.
- Als de intervallen van twee opties niet overlappen, dan is het verschil tussen deze doelen *significant*. Ter illustratie, in deze uitkomsten verschillen de bovenste vier opties significant van elkaar. Maar de opties '*minder CO₂*', '*lokaal banen*' en '*kennis en onderzoek*' (opties 5, 6 en 7) verschillen niet significant van elkaar. De volgorde van deze drie doelen zou ook omgekeerd kunnen zijn. De intervallen van opties 7 en 8 overlappen ook.

Figuur 4.3. Voorbeeld uitkomsten met uitleg

Legenda: hoge en lage prioriteit

- Als deelnemers aan alle opties evenveel punten toekennen (alles evenveel prioriteit geven), dan zou elke optie vijf punten krijgen (40 gedeeld door 8).
- Als een optie meer dan vijf punten krijgt, dan krijgt die optie *prioriteit* van (een groep) deelnemers.
- Als een thema meer dan 7,5 punten krijgt, dan heeft het *hoge prioriteit*.
- Minder dan 2,5 punten is *lage prioriteit*.
- Meer dan 10 punten wijst op een principekwestie of een hoge urgentie.

Voorspellende kenmerken: regio, houding en ondervonden negatieve effecten

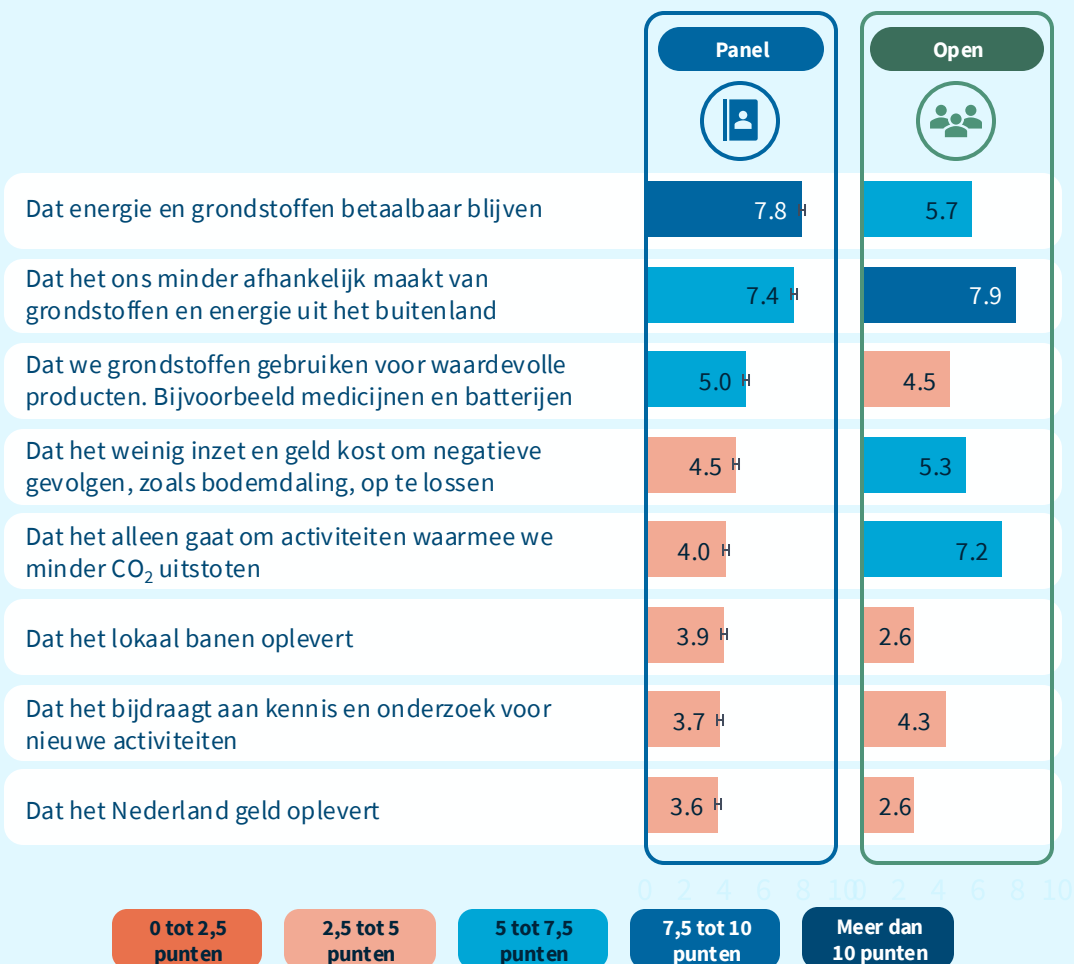
- Drie kenmerken van deelnemers laten verschillen zien in de uitkomsten: de regio, hun houding tegenover het gebruik van de diepe ondergrond, en ondervonden negatieve effecten. We laten uitsplitsingen zien op basis van deze kenmerken.
- De overige kenmerken van deelnemers – zoals leeftijd, gender en opleidingstype – leverden geen substantiële verschillen op in de prioritering van de doelen. Deze laten we verder niet zien.

Twee beleidsdoelen krijgen duidelijk prioriteit: betaalbaarheid en onafhankelijkheid. Deze strategische doelen krijgen brede steun

- Brede steun voor twee beleidsdoelen:* De representatieve panel-raadpleging laat zien dat drie doelen gemiddeld genomen prioriteit krijgen (d.w.z. meer dan 5 punten). Daarbij krijgt het doel ‘*Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven*’ meer dan 7,5 punten en dus *hoge* prioriteit. Ook het doel ‘*Dat het ons minder afhankelijkheid maakt van het buitenland*’ is met 7,4 punten voor Nederlanders belangrijk. Deze twee prioriteiten worden gedeeld door alle inwoners, ongeacht leeftijd, gender en opleidingstype, regio of andere kenmerken. Deze doelen krijgen daarmee **brede steun**. Het derde doel ‘*waardevolle producten*’ krijgt met gemiddeld 5,0 punten ook prioriteit. Maar niet alle (subgroepen van) inwoners geven dit doel prioriteit. De overige vijf doelen krijgen significant minder punten dan de andere doelen.
- Verschillen:* Toch denken niet alle inwoners hetzelfde over dit vraagstuk. We zien (kleinere) verschillen op basis van drie kenmerken: regio, ondervonden negatieve effecten, en mening over de winning van aardolie en aardgas.
 - *Prioriteiten naar regio (Figuur 4.5)*
 - *Prioriteiten naar ondervonden negatieve effecten (Figuur 4.6)*
 - *Prioriteiten naar mening over winning aardolie en aardgas (Figuur 4.7)*
- Voorwaarde:* De combinatie van de hoge prioriteit voor ‘*Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven*’ met het lage aantal punten voor de optie ‘*Dat het Nederland geld oplevert*’ heeft betekenis: er mogen economische baten zijn van het winnen van energie en grondstoffen, maar de voorwaarde is dat die ook gebruikt worden voor de betaalbaarheid ervan.
- Open raadpleging meer uitgesproken:* De open raadpleging laat een ander beeld zien. Zoals we vaker zien in open raadplegingen, is de puntenverdeling iets meer uitgesproken dan bij de representatieve groep (panel): de hoogste scores zijn wat hoger en de laagste scores zijn wat lager. Ook de volgorde verschilt. Betaalbaarheid (5,7 punten) en minder afhankelijkheid (7,9 punten) krijgen nog steeds prioriteit, maar wisselen van volgorde. En vooral de optie over minder CO₂-uitstoot krijgt meer prioriteit.

Figuur 4.4. Prioritering doelen – Gemiddeld
 Gesloten raadpleging/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

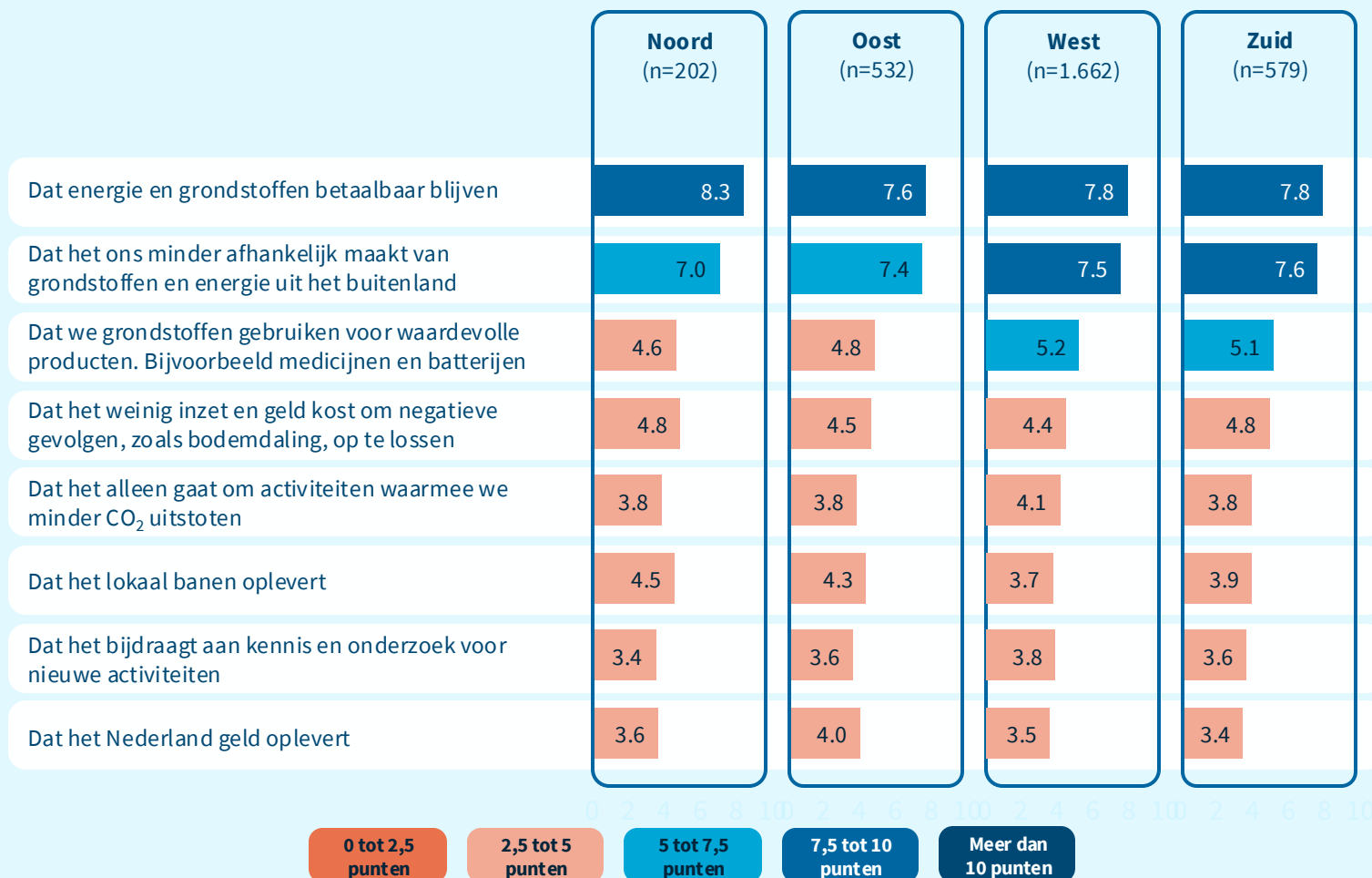

Inwoners uit regio Noord geven substantieel meer prioriteit aan betaalbaarheid

- *Uitsplitsing naar regio:* Figuur 4.5 laat het onderscheid zien in prioritering tussen inwoners uit verschillende regio's. We hanteren de volgorde van de prioritering door gemiddelde Nederlander (zie Figuur 4.4).
- *Meer overeenkomsten dan verschillen:* De twee beleidsdoelen over betaalbaarheid van energie en grondstoffen, en de onafhankelijkheid van het buitenland, krijgen in alle regio's prioriteit. Ook de volgorde van doelen vertoont meer overeenkomsten dan verschillen.
- *Meer prioriteit voor betaalbaarheid in regio Noord:* Inwoners in de regio Noord geven substantieel meer punten aan het doel dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven: 8,3 punten tegenover 7,8 punten landelijk/gemiddeld. Vervolganalyse laat zien dat vooral inwoners uit Drenthe hoge prioriteit geven (9,1 punten). In Groningen is de prioriteit 8,1 punten, in Friesland 8,0 punten. In hun motivaties zeggen deelnemers uit deze regio relatief vaak dat 'alles al zo duur is'. Een enkele deelnemer refereert ook aan 'energiearmoede' en 'warmtearmoede'.

Figuur 4.5. Prioritering doelen – Naar regio

Gesloten raadpleging/panel (n= 2.978)

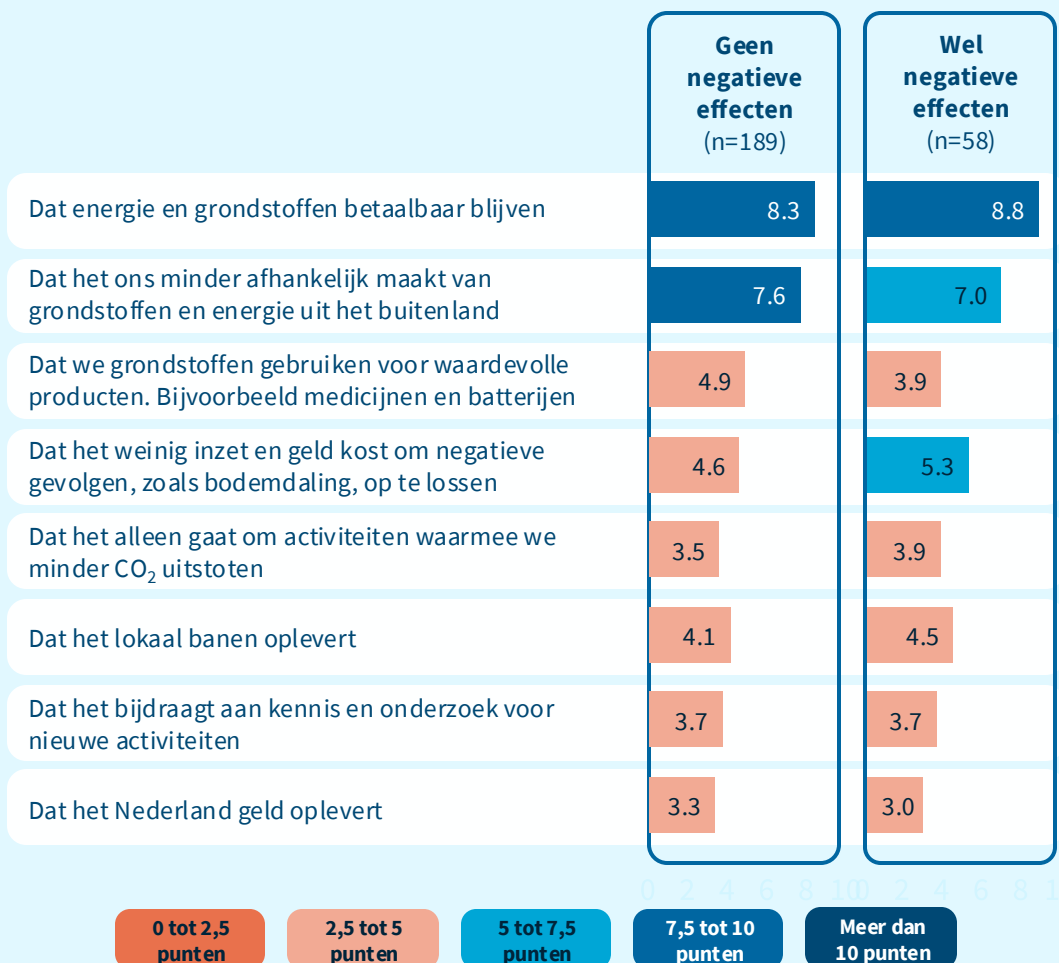
Inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden van het gebruik van de diepe ondergrond geven meer prioriteit aan het voorkomen van (grote) schade

- *Uitsplitsing op basis van ondervonden effecten:* Figuur 4.6 laat prioriteiten zien van inwoners op basis van twee vragen. Allereerst: ‘Woont u in de buurt van een activiteit in de diepe ondergrond?’ En ten tweede: ‘Zo ja, heeft u negatieve effecten ondervonden van deze activiteit?’ We hanteren weer de volgorde van de prioritering door gemiddelde Nederlander (zie Figuur 4.4). In hoofdstuk 3 observeerden we al dat de groep die negatieve effecten heeft ervaren voor het grootste deel bestaat uit inwoners uit Groningen, Friesland en Drenthe die schade hebben ondervonden aan hun woning ten gevolge van aardgaswinning.
- *Meer prioriteit voor betaalbaarheid:* Voor deze Nederlanders zijn de beleidsdoelen met de meeste prioriteit weer betaalbaarheid van energie en grondstoffen, en onafhankelijkheid van het buitenland. De optie ‘betaalbaarheid’ krijgt daarbij substantieel meer prioriteit dan gemiddeld (8,8 punten ten opzichte van 7,8 gemiddeld landelijk). Zij noemen daarbij onder andere gestegen levenskosten, dat het gaat om basisbehoeften, en dat als we grondstoffen winnen dat het dan wel voor eigen land is en niet voor de export.
- *Meer prioriteit voor het voorkomen van schade:* Deze groep geeft ook meer prioriteit aan de optie ‘Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen’ (5,3 punten ten opzichte van 4,0 landelijk/gemiddeld). In hun motivaties leggen ze daarbij sterk de nadruk op het voorkomen van schade. Als er dan toch schade is, dan moet er ruimhartige en makkelijke compensatie zijn.

Het mag zeker wat kosten, maar het moet de gedupeerde inwoner vooral geen gedoe kosten. Als je huis scheuren heeft door bodemdaling, moet dit snel en volledig opgelost worden, zonder lange discussies of juridische procedures of wachttijden. Inwoners die lasten ervaren, moeten ook baten ervaren. Bijvoorbeeld dat bij herbouw van een woning de nieuwe woning een beter energielabel heeft, zonder extra kosten of gedoe.

Figuur 4.6. Prioritering doelen – Naar ondervonden negatieve effecten

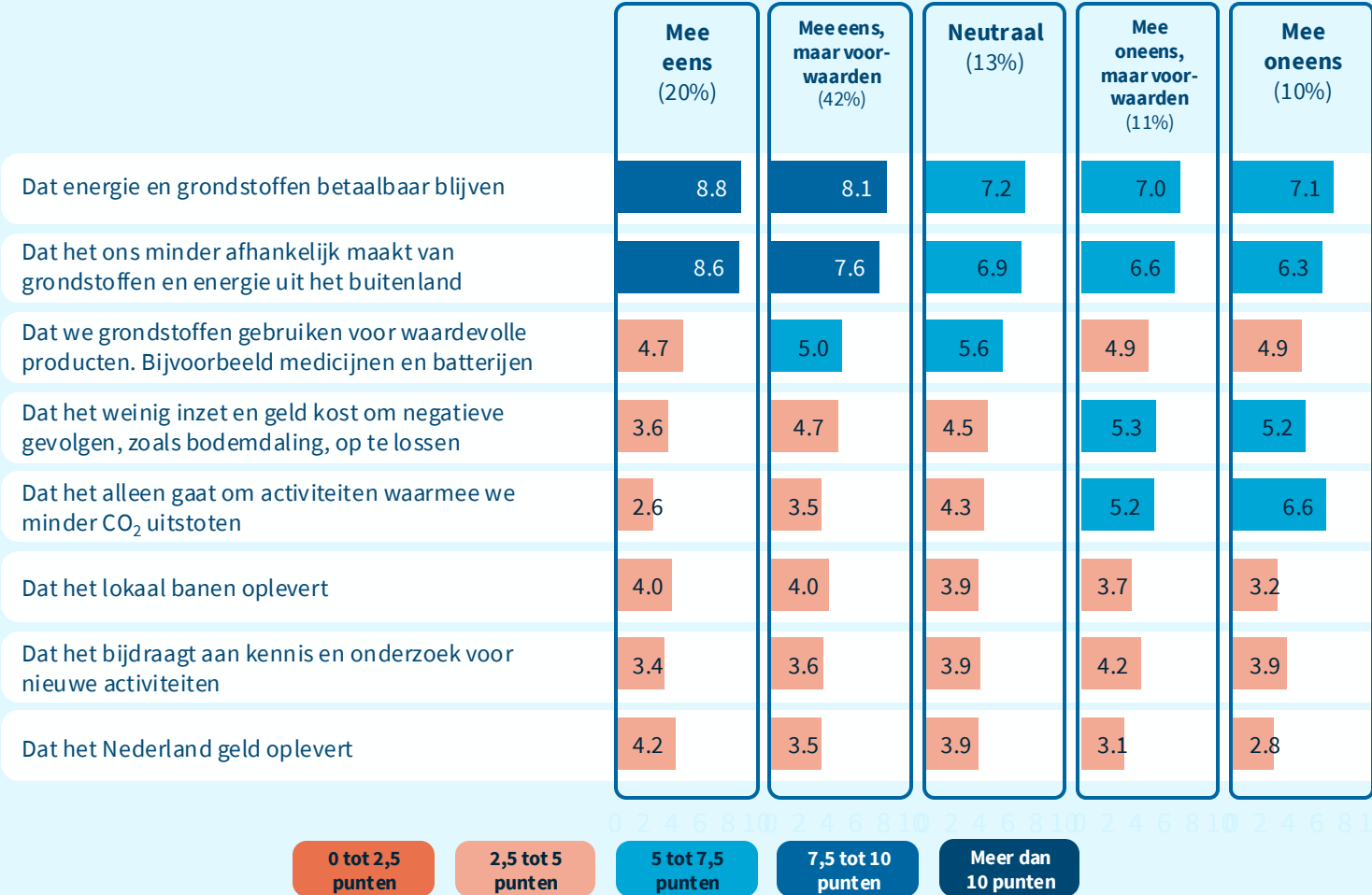
Gesloten raadpleging/panel (n=247)

De houding van inwoners tegenover het gebruik van de diepe ondergrond onthult drie perspectieven of waardensystemen

- Uitsplitsing op basis van houding:* Figuur 4.7 laat de puntentoekenning zien van deelnemers op basis van de mate waarin ze het (on)eens zijn met het voornemen om aardolie en aardgas te blijven winnen (“De overheid wil ook in de toekomst de diepe ondergrond gebruiken. In welke mate bent u het eens met dit voornemen voor het winnen van aardolie en aardgas uit kleine velden (niet vanuit het Groningen-gasveld)?”). Dat had ook een andere activiteit kunnen zijn: we zien dezelfde overeenkomsten en verschillen als we de puntentoekenningen uitsplitsen naar houding over de winning van aardwarmte, van zout, etc.
- Overeenkomsten:* De doelen betaalbaarheid en onafhankelijkheid krijgen weer van alle groepen prioriteit. Hoewel sommige groepen veel meer punten (dus prioriteit) geven aan bepaalde opties. Desalniettemin onderstreept dit de brede steun voor deze twee doelen.
- Verschillen onthullen drie perspectieven:* Er zijn duidelijke verschillen op de doelen ‘minder CO₂ uitstoten’ en ‘dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen op te lossen’. Ook de puntentoekenning op de doelen betaalbaarheid en onafhankelijkheid neemt gestaag af van links naar rechts. Deze houding-vraag legt daarmee drie verschillende perspectieven of waardensystemen bloot. We zien deze vervolgens ook in de tweede keuzekaart. We werken deze drie perspectieven in hoofdstuk 6 verder uit.

Figuur 4.7. Prioritering van doelen – Naar mening over winning aardolie en aardgas
 Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

Verdiepingsvraag: Als we grondstoffen winnen, doe dat dan voor waardevolle en essentiële producten

- Vervolgvrage:* Aan deelnemers die meer dan 5 punten gaven aan de optie ‘*Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen*’ is gevraagd wat zij waardevolle producten vinden. Medicijnen zijn met stip de meest genoemde waardevolle producten: 80 tot 85% van de deelnemers noemt medicijnen de meest waardevolle producten die met grondstoffen uit de diepe ondergrond worden geproduceerd. De meeste deelnemers noemen in hun antwoord meerdere waardevolle producten. Hoe specifiek de antwoorden van deelnemers zijn, verschilt. Soms halen deelnemers specifieke producten aan zoals voedingsmiddelen of telefoons en laptops. Maar andere deelnemers geven aan dat zij grondstoffen voor de industrie hoogwaardig gebruik van de diepe ondergrond vinden.

Figuur 4.8. Waardevolle producten waarvoor grondstoffen uit de diepe ondergrond worden gebruikt

Waardevolle producten	Frequentie
Medicijnen	80-85%
Batterijen	30-35%
Grondstoffen voor de industrie, zoals mineralen en metalen	20-25%
Energie	15-20%
Duurzame energie of grondstoffen voor duurzame energie, zoals warmte of grondstoffen voor zonnepanelen	10-15%
Voedingsmiddelen	5-10%
Producten voor dagelijkse behoeften	1-5%
Munitie	1-5%
Vervoersmiddelen, zoals auto's	1-5%
Grondstoffen om huizen mee te bouwen	1-5%
Telefoons en laptops	1-5%
Overig	1-5%

5

Eigenschappen om rekening mee te houden**Keuzekaart 2**

- Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Uitkomsten

- Prioriteiten van de ‘gemiddelde’ Nederlander
- Verschillen en overeenkomsten in prioriteiten tussen gesloten raadpleging (panel) en open raadpleging
- Verschillen en overeenkomsten in prioriteiten tussen inwoners met verschillende achtergrond: (1) naar regio, (2) naar ervaren negatieve effecten, en (3) naar mening over het voornemen om ook in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken

Vooraf: Hoe de resultaten in hoofdstuk 5 te lezen?

- Wat was de centrale onderzoeksvraag?
- Uitleg van de grafieken

De oorspronkelijke raadpleging is nog steeds vindbaar op de website dgdo.raadpleging.net. De raadpleging is ook nog in te vullen, maar antwoorden worden niet meer geregistreerd.

De hoofdvraag van deze PWE-keuzekaart was met welke eigenschappen van fysieke plekken de overheid rekening moet houden

- **Doel:** De PWE-keuzekaart in Figuur 5.1 heeft als doel inzicht te krijgen in de waarde die deelnemers toekennen aan bepaalde eigenschappen van de plekken waar het gebruik van de diepe ondergrond plaatsvindt.
- **Keuzesituatie:** Deelnemers verdeelden 35 punten over zeven eigenschappen waar het ministerie van KGG meer of minder prioriteit aan kan geven. Elke deelnemer kreeg deze in willekeurige volgorde te zien. In Figuur 5.1 van boven naar beneden, van links naar rechts:
 - *Of er op deze plek schade is geweest aan woningen en gebouwen door het gebruik van de diepe ondergrond*
 - *Of de plek een beschermd natuurgebied is*
 - *Of de plek een van de weinige is waar we energie en grondstoffen uit de diepe ondergrond kunnen halen*
 - *Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben*
 - *Of het op die plek makkelijker is om de diepe ondergrond te gebruiken, dan op andere plekken*
 - *Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken*
 - *Of op die plek het gebruik van de diepe ondergrond goed samengaat met andere activiteiten*
- **Extra informatie:** Onder de roze informatieknoppen konden deelnemers aanvullende informatie lezen over ieder doel. Onder een Help-knop konden deelnemers overige aanvullende informatie lezen. Bijvoorbeeld over de werking en veiligheid van verschillende activiteiten in de diepe ondergrond.

Figuur 5.1. De keuzekaart over eigenschappen van een plek

Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Gebruik de **+** en **-** knoppen om punten te verdelen.

Geef veel punten als u iets belangrijk vindt. Geef weinig punten als u iets niet belangrijk vindt.

Of er op de plek schade is geweest aan woningen en gebouwen door het gebruik van de diepe ondergrond

- 0 +

Of de plek een beschermd natuurgebied is

- 0 +

Of de plek een van de weinige is waar we energie of grondstoffen uit de diepe ondergrond kunnen halen

- 0 +

Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben

- 0 +

Of het op die plek makkelijker is om de diepe ondergrond te gebruiken, dan op andere plekken

- 0 +

Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken

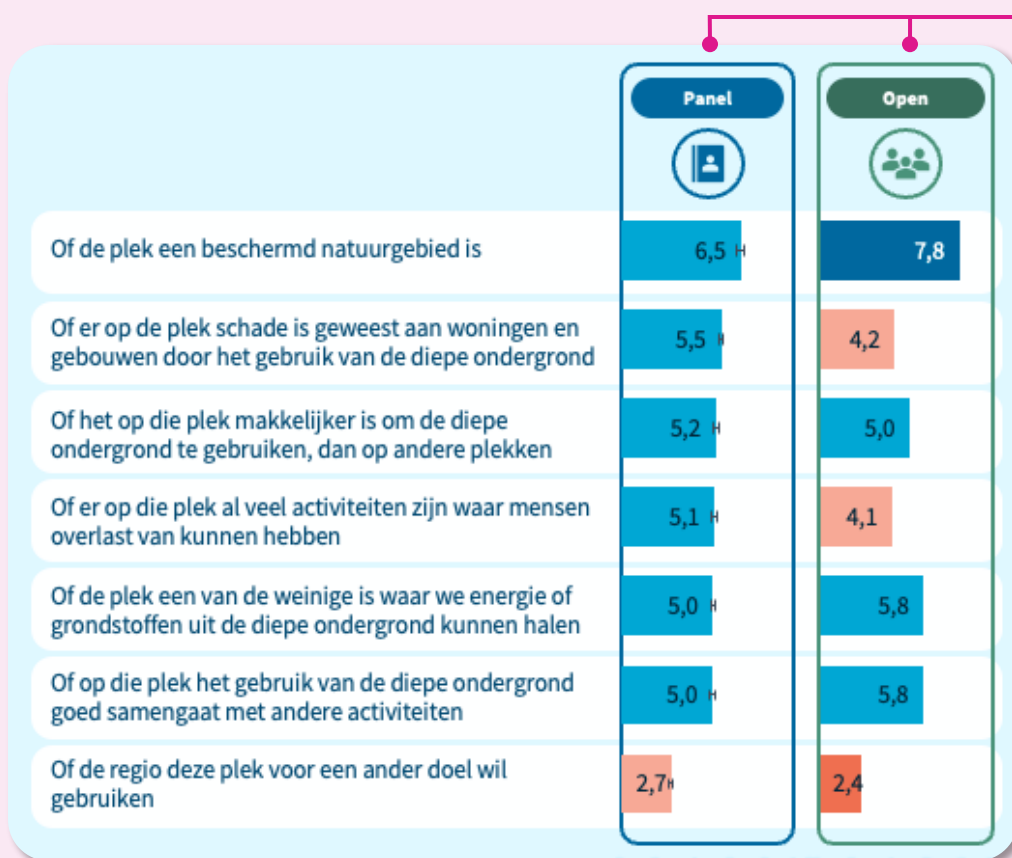
- 0 +

Of op die plek het gebruik van de diepe ondergrond goed samengaat met andere activiteiten

- 0 +

Figuur 5.2. Voorbeeld uitkomsten met uitleg

Gemiddelden voor alle inwoners

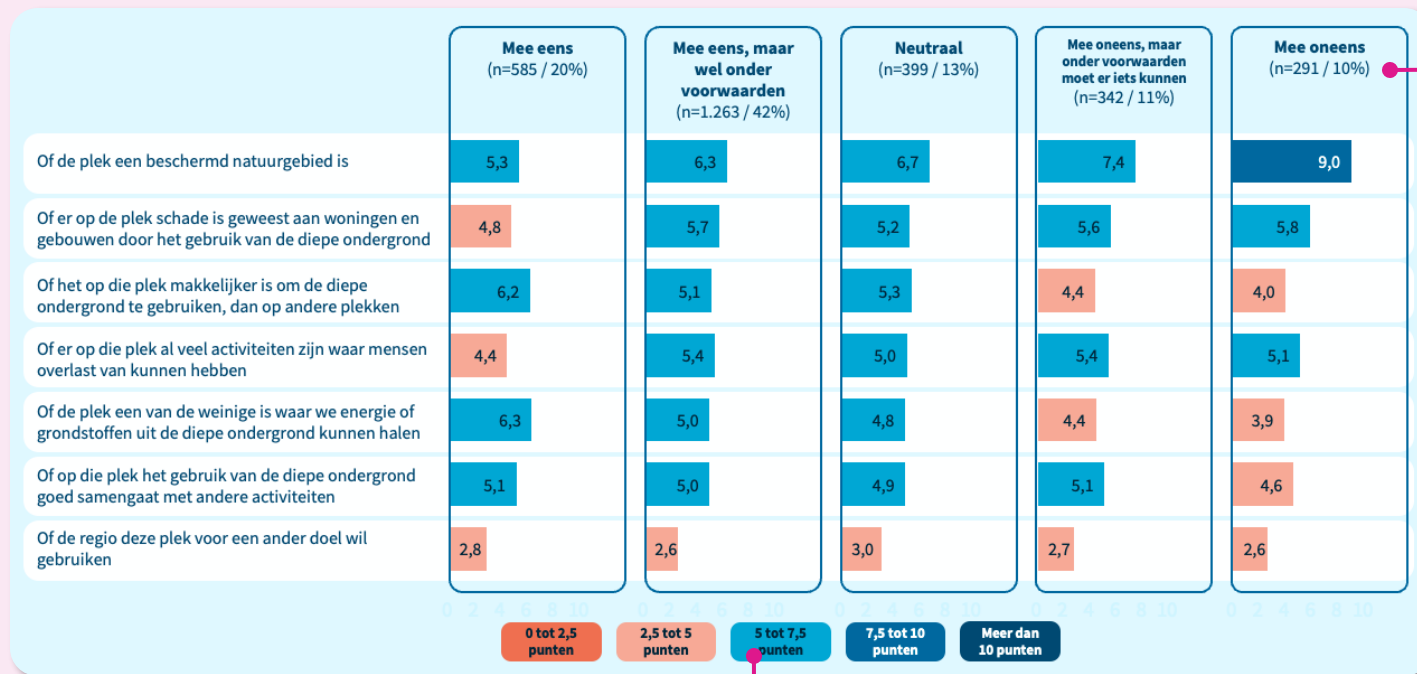
- We presenteren eerst de resultaten voor *alle* deelnemers die hun mening hebben gegeven: de gemiddelde punten per optie. We laten de twee varianten zien: de gesloten (panel) en de open raadpleging.
- Voor de verdere resultaten laten we met name de representatieve uitkomsten zien die voortkomen uit de gesloten raadpleging via het panel. Deze zeggen het meest over alle Nederlanders. Als resultaten uit de open raadpleging komen, dan markeren we dat expliciet. Citaten van deelnemers kunnen uit beide versies komen.

Over hekjes en betrouwbaarheidsintervallen

- Als je een raadpleging doet met 2.978 mensen die een goede afspiegeling vormen van Nederland, dan kan je daarmee uitspraken doen over de hele Nederlandse bevolking. Maar er is altijd onzekerheid. De grijze hekjes in de kolom 'Panel' laten zien wat de gemiddelde puntenverdeling zou zijn als alle volwassen Nederlanders zouden meedoen aan de raadpleging.
- In statistische termen heten de hekjes een 'betrouwbaarheidsinterval'. Als alle Nederlanders mee zouden doen, dan bevinden de uitkomsten zich met 95% zekerheid binnen dit interval. De betrouwbaarheidsintervallen in deze raadpleging zijn erg klein, wat wijst op een hoge betrouwbaarheid. Dat kan het ook lastiger maken om ze te vergelijken.
- Als de intervallen van twee opties niet overlappen, dan is het verschil tussen deze doelen *significant*. Ter illustratie, in dit voorbeeld verschilt optie 1 (natuurgebied) significant van optie 2 (schade). En optie 2 van optie 3 (makkelijker). Maar opties 3 tot en met 6 verschillen niet significant van elkaar. De volgorde van deze vier doelen zou daarmee ook omgekeerd kunnen zijn.

Figuur 5.3. Voorbeeld uitkomsten met uitleg

Legenda: hoge en lage prioriteit

- Als deelnemers aan alle opties evenveel punten toekennen (alles evenveel prioriteit geven), dan zou elke optie vijf punten krijgen (35 gedeeld door 7).
- Als een optie meer dan vijf punten krijgt, dan krijgt die optie *prioriteit* van (een groep) deelnemers.
- Als een thema meer dan 7,5 punten krijgt, dan heeft het *hoge prioriteit*.
- Minder dan 2,5 punten is *lage prioriteit*.
- Meer dan 10 punten wijst op een principekwestie of een hoge urgentie.

Voorspellende kenmerken: regio, houding en ondervonden negatieve effecten

- Drie kenmerken van deelnemers laten verschillen zien in de uitkomsten: de regio, hun houding tegenover het gebruik van de diepe ondergrond, en ondervonden negatieve effecten. We laten uitsplitsingen zien op basis van deze kenmerken.
- De overige kenmerken van deelnemers – zoals leeftijd, gender en opleidingstype – leverden geen substantiële verschillen op in de prioritering van de doelen. Deze laten we verder niet zien.

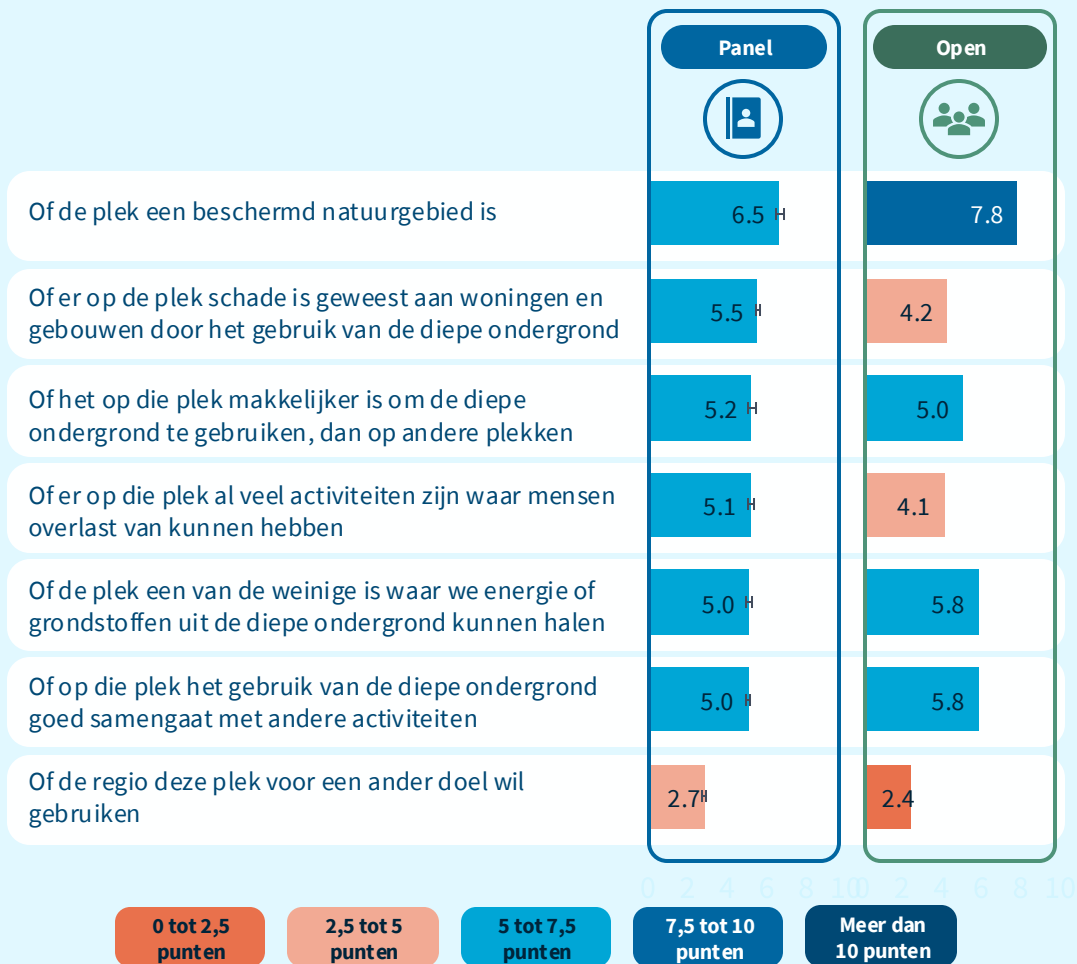

Inwoners geven prioriteit aan zes van de zeven eigenschappen van een plek. Het meewegen van het belang van beschermd natuurgebieden krijgt brede steun

- *Prioriteit voor zes eigenschappen:* De panel-raadpleging laat zien dat bijna alle eigenschappen die een plek kan hebben gemiddeld genomen prioriteit krijgen (meer dan 5 punten). Alleen de eigenschap ‘Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken’ krijgt geen prioriteit. Dit toont dat alle eigenschappen in deze keuzekaart relevant zijn om in overweging te nemen bij het zoeken en kiezen van een plek.
- *Brede steun voor beschermd natuurgebied:* Alleen de optie ‘Of de plek een beschermd natuurgebied is’ krijgt *brede steun*, wat wil zeggen dat deze prioriteit krijgt van bijna alle inwoners, ongeacht kenmerken, zoals leeftijd, gender en opleidingstype. Bij de andere vijf eigenschappen die gemiddeld genomen prioriteit krijgen zijn er steeds subgroepen die geen prioriteit geven. Meewegen betekent voor sommige inwoners ‘nooit doen’, voor andere ‘het kan, zolang er geen schade ontstaat’ en voor sommige ‘ja, mits de schade tijdelijk en/of gering is’.
- *Verschillen:* Net als bij de eerste keuzekaart zien we dat niet alle inwoners hetzelfde over denken dit vraagstuk. We zien (kleinere) verschillen op basis van drie kenmerken: regio, ondervonden negatieve effecten, en mening over de winning van aardolie en aardgas.
 - *Prioriteiten naar regio (Figuur 5.5)*
 - *Prioriteiten naar ondervonden negatieve effecten (Figuur 5.6)*
 - *Prioriteiten naar mening over winning aardolie en aardgas (Figuur 5.7)*
- *Open raadpleging:* De optie ‘beschermd natuurgebied’ krijgt *hoge* prioriteit (meer dan 7,5 punten). Gemiddeld genomen gaat weinig prioriteit naar de opties ‘Of er op de plek schade is geweest...’ en ‘Of er op die plek al veel activiteiten zijn...’ Veel deelnemers zeggen hierover dat schade uit het verleden niet moet meewegen bij beslissingen over de toekomst als nieuwe activiteiten in de diepe ondergrond veilig plaats kunnen vinden. In de open raadpleging bevindt zich echter ook een groep inwoners die negatieve effecten heeft ondervonden en de eigenschap ‘schade uit het verleden’ wél belangrijk vindt (zie bijv. Figuur 5.6 voor vergelijkbare uitkomsten uit het panel).

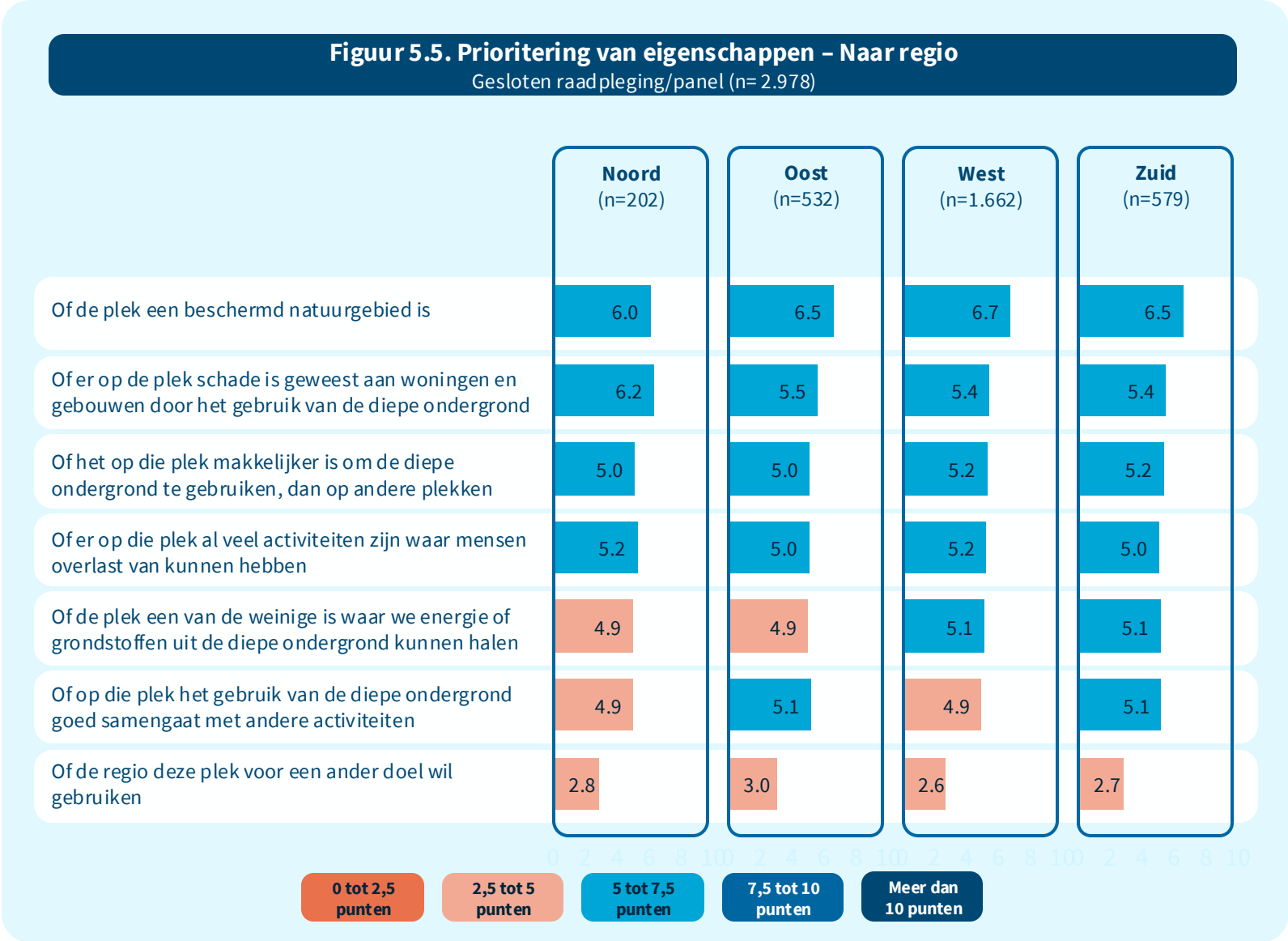
Figuur 5.4. Prioritering van eigenschappen – Gemiddeld

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

Inwoners uit regio Noord geven (substantieel) meer prioriteit aan schade uit het verleden

- Uitsplitsing naar regio:* Figuur 5.5 laat het onderscheid zien in prioritering tussen inwoners uit verschillende regio's. We hanteren de volgorde van de prioritering door gemiddelde Nederlander (zie Figuur 5.4).
- Meer overeenkomsten dan verschillen:* Inwoners uit verschillende regio's stellen grotendeels dezelfde prioriteiten (vergelijkbare volgorde en puntentoekenning). Er zijn wel verschillen, ook tussen specifieke provincies. Rekening houden met schade uit het verleden krijgt in de regio Noord meer prioriteit (6,2 punten) dan de andere regio's – en krijgt ook de hoogste prioriteit *binnen* de regio. Dit is historisch verklaarbaar. Aanvullende analyse laat zien dat vooral in de provincie Groningen deelnemers veel belang aan deze eigenschap hechten (7,1 punten). Dat is een substantieel hogere prioriteit dan de overige provincies, maar het is geen *hoge* prioriteit in de definitie dat het meer dan 7,5 punten krijgt. Veel deelnemers uit Groningen lichten toe dat schade uit het verleden voor hun reden is om op die plek de diepe ondergrond niet meer te gebruiken. Deelnemers uit de provincie Limburg geven een vergelijkbare prioriteit als het landelijke gemiddelde (5,6 punten).
- Prioriteit in Zeeland voor natuurgebied:* Inwoners uit Zeeland geven verder relatief veel prioriteit (7,3 punten) aan de eigenschap 'beschermd natuurgebied' (gem. 6,5 punten).

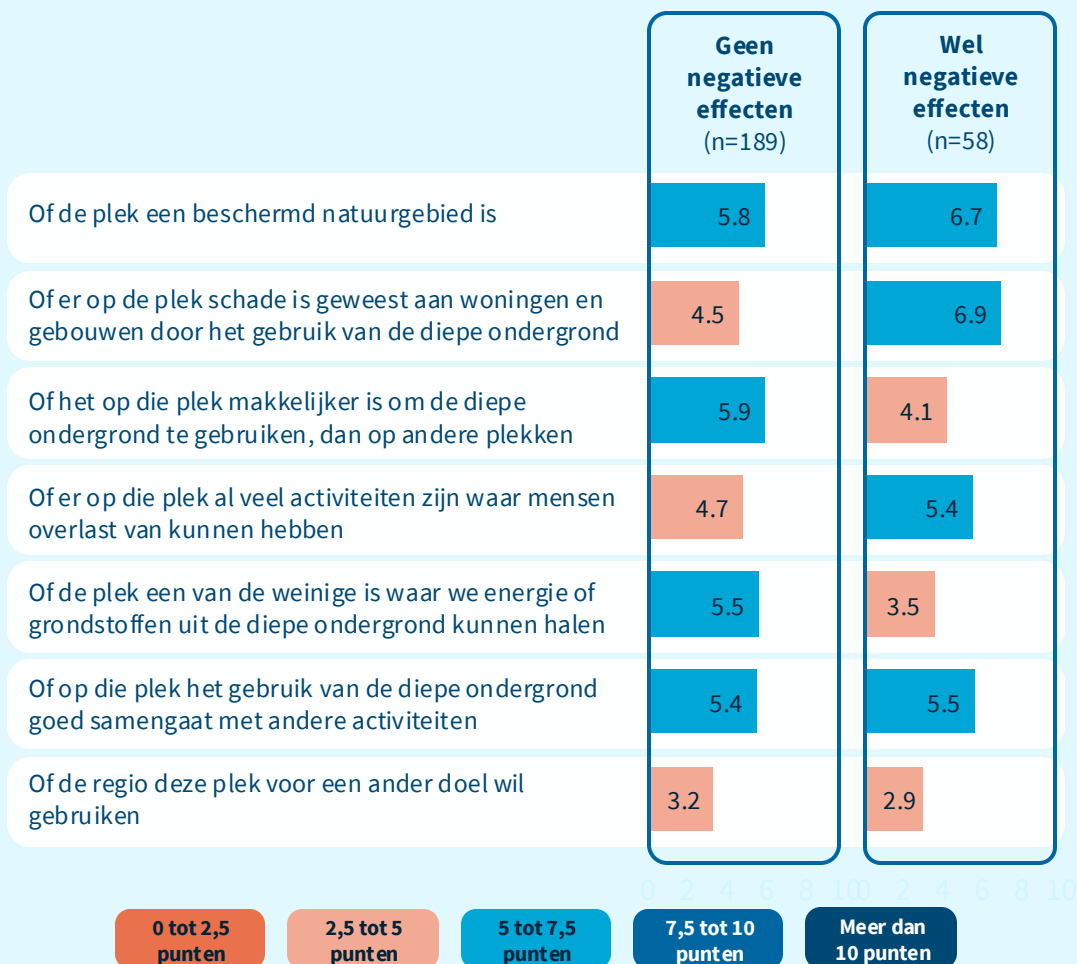

Inwoners die in de buurt van een activiteit wonen en daar negatieve effecten van hebben ondervonden: schade uit het verleden is de hoogste prioriteit

- *Uitsplitsing op basis van ondervonden effecten:* Figuur 5.6 laat prioriteiten zien van inwoners op basis van twee vragen. Allereerst: ‘Woont u in de buurt van een activiteit in de diepe ondergrond?’ En ten tweede: ‘Zo ja, heeft u negatieve effecten ondervonden van deze activiteit?’ We hanteren weer de volgorde van de prioritering door gemiddelde Nederlander (zie Figuur 5.4). In hoofdstuk 3 observeerden we al dat de groep die negatieve effecten heeft ervaren voor het grootste deel bestaat uit inwoners uit Groningen, Friesland en Drenthe die schade hebben ondervonden aan hun woning ten gevolge van aardgaswinning.
- *Meer prioriteit voor schade uit het verleden:* Inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden geven substantieel meer prioriteit aan de eigenschap ‘schade uit het verleden’ (6,9 punten tegenover 5,5 punten landelijk/gemiddeld). Het is geen ‘hoge’ prioriteit in de definitie dat het meer dan 7,5 punten krijgt. Deze groep bestaat voornamelijk inwoners uit Groningen en we zien dan ook dezelfde motivaties als bij Figuur 5.5. Deze inwoners geven veelal aan dat er bovenop geleden schade en/of gebrekkige afhandeling daarvan niet nog meer schade mag komen en/of dat de overheid eerst bestaande schade moet afhandelen. De meeste van deze inwoners vinden dat er in gebieden waar schade is geweest vooral geen aardolie of aardgas meer gewonnen zou moeten worden. Er is ook een klein deel in deze groep die vindt dat activiteiten elders in Nederland wel moeten kunnen, onder voorwaarden van veiligheid, compensatie en een transparante, betrouwbare overheid.
- Ook de optie ‘Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen’ is een prioriteit (meer dan 5 punten). De nadruk bij de motivaties ligt vooral op het voorkomen van schade.

Figuur 5.6. Prioritering eigenschappen – Naar ondervonden effecten

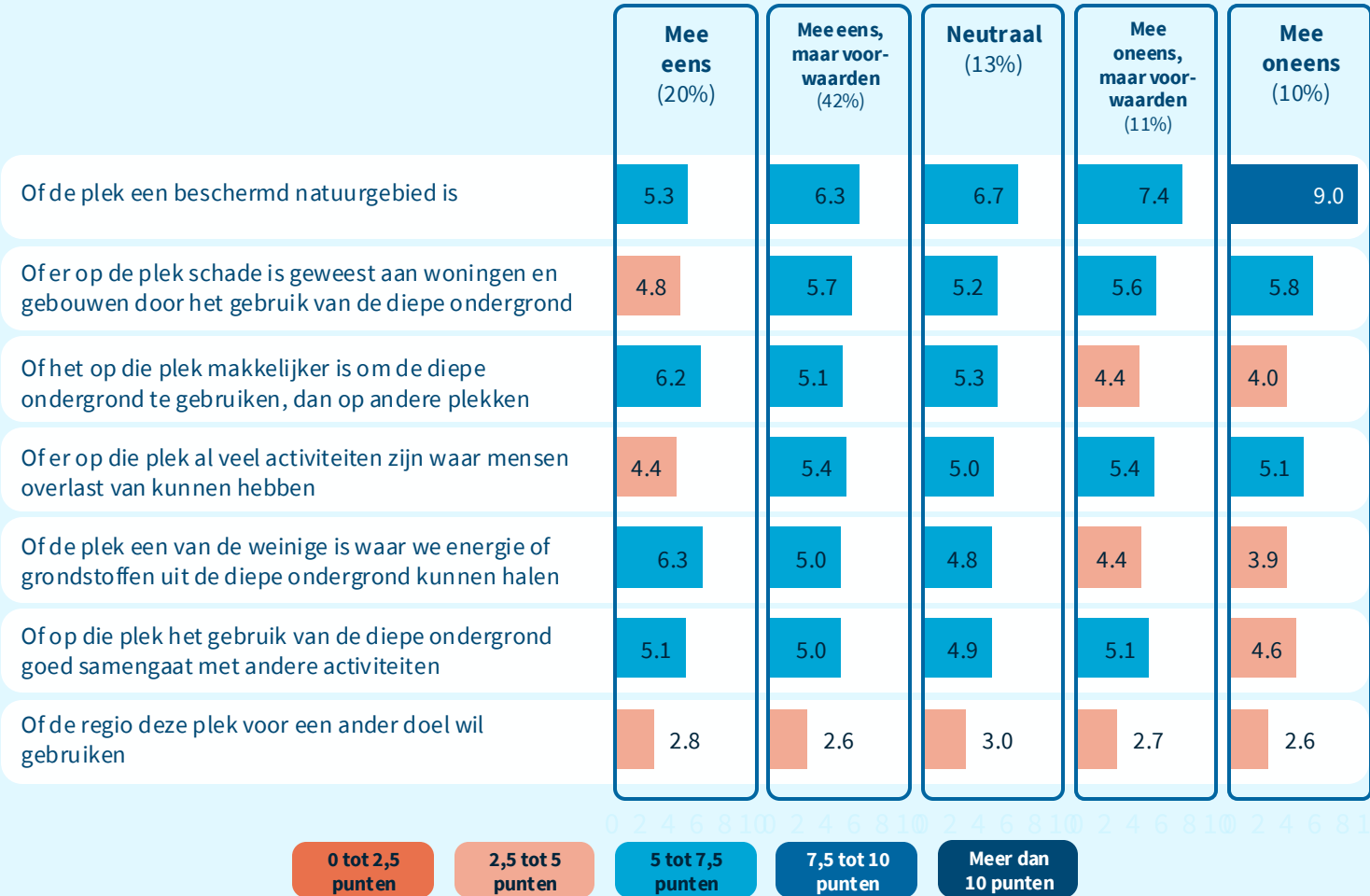
Gesloten raadpleging/panel (n=247)

Net als bij de vraag over de doelen van het gebruik van de diepe ondergrond zien we wederom drie perspectieven

- Uitsplitsing op basis van houding:** Figuur 4.7 laat de puntentoekenning zien van deelnemers op basis van de mate waarin ze het (on)eens zijn met het voornemen om aardolie en aardgas te blijven winnen (“De overheid wil ook in de toekomst de diepe ondergrond gebruiken. In welke mate bent u het eens met dit voornemen voor het winnen van aardolie en aardgas uit kleine velden (niet vanuit het Groningen-gasveld)?”). Dat had ook een andere activiteit kunnen zijn: we zien dezelfde overeenkomsten en verschillen als we de puntentoekenningen uitsplitsen naar houding over de winning van aardwarmte, van zout, etc.
- Overeenkomsten:** De eigenschap ‘beschermd natuurgebied’ krijgt weer van alle groepen prioriteit. De eigenschap ‘doelen van de regio’ krijgt van alle groepen weinig prioriteit.
- Verschillen onthullen drie perspectieven:** Er zijn duidelijke verschillen op de eigenschappen ‘Of het op die plek makkelijker is...’ en ‘Of de plek een van de weinige is...’. Ook de puntentoekenning op de eigenschap natuurgebied neemt substantieel toe van links naar rechts. Deze houding-vraag legt daarmee drie verschillende perspectieven of waardensystemen bloot. We zien dit ook in de eerste keuzekaart. We werken deze drie perspectieven in hoofdstuk 6 verder uit.

Figuur 5.7. Prioritering van eigenschappen – Naar mening over winning aardolie en aardgas
 Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

Verdiepingsvraag: Deelnemers denken bij overlast (of hinder) met name aan geluidsoverlast en schade aan woningen

- Aan deelnemers die meer dan 5 punten gaven aan de optie *‘Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben’* is gevraagd waar zij aan denken bij overlast (of hinder). De meeste deelnemers noemen in hun antwoord meerdere vormen van overlast. Geluidsoverlast is met stip de meeste genoemde vorm van overlast: 65-70% van de deelnemers noemt geluidsoverlast. In het algemeen lijken respondenten meer geneigd om de concrete, fysieke oorzaken van overlast te benoemen (zoals lawaai of schade) dan de psychologische gevolgen ervan. Dit kan komen doordat fysieke overlast meetbaarder en objectiever is. Vooral bij deelnemers die de situatie bij het Groninger gasveld benoemen in hun antwoord refereren naar de psychologische impact.
- Inwoners die in de buurt van een activiteit wonen en daar negatieve effecten van hebben ondervonden:* deze inwoners denken bij overlast (of hinder) ten opzichte van andere deelnemers:
 - Vaker aan verkeersoverlast (zowel verkeersdrukke als wegafzettingen). 20-25% van de inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden denkt aan verkeersoverlast (ten opzichte van 10-15% van andere deelnemers).
 - Vaker aan mentale klachten (zoals stress en angst). 15-20% van de inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden noemt mentale klachten (ten opzichte van 1-5% van andere deelnemers).
 - Minder vaak aan geluidsoverlast. 40-45% van de inwoners die negatieve effecten hebben ondervonden denkt aan geluidsoverlast (ten opzichte van 65-70% van andere deelnemers).

Figuur 5.8. Waar deelnemers aan denken bij overlast (of hinder)

Vormen van overlast	Frequentie
Geluidsoverlast	65-70%
Schade aan woningen of verzakkingen	45-50%
Trillingen of aardbevingen	20-25%
Stankoverlast	15-20%
Verkeersoverlast (zowel verkeersdrukke als wegafzettingen)	10-15%
Luchtvervuiling	10-15%
Gezondheidsrisico's	5-10%
Horizonvervuiling	5-10%
Vervuiling van het grondwater	1-5%
Mentale klachten (zoals stress en angst)	1-5%
Overige	1-5%

6

**Drie perspectieven op het gebruik
van de diepe ondergrond**

- Uitwerking van drie perspectieven of waardensystemen op het thema:
 1. Pragmatisch-realistisch
 2. Gematigd midden
 3. Aandacht voor mens en milieu

In beide keuzekaarten zijn dezelfde drie perspectieven te ontwaren. Elk met een onderliggend waardensysteem

- In beide keuzekaarten zijn verschillen te ontdekken tussen inwoners, onder andere op basis van regio en ondervonden negatieve effecten van activiteiten in de diepe ondergrond (zie hoofdstukken 4 en 5). Ook op basis van de vraag wat inwoners vinden van het voornemen om in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken zagen we verschillen in prioriteiten (Figuren 4.7 en 5.7). Deze uitsplitsing blijkt nog meer te onthullen. Als we de puntentoekenningen van Figuren 4.7 en 5.7 nog eens goed bekijken, dan zien we drie clusters; zie Figuur 6.1 voor een globale beschrijving. We werken de perspectieven in dit hoofdstuk uit aan de hand van puntentoekenningen die deelnemers hebben gedaan en illustratieve motivaties die ze daarbij hebben gegeven.
- Figuur 6.2 (volgende pagina) beschrijft de onderliggende indeling. De drie groepen zijn gebaseerd op de vraag of deelnemers het (on)eens zijn met het voornemen om in de toekomst aardgas en aardolie te winnen. We hadden ook een van de andere vier activiteiten in scope van deze raadpleging kunnen kiezen: de uitkomsten zijn vergelijkbaar. We merken verder op dat perspectieven in elkaar overlopen, er zijn grijstinten.
- Onder de deelnemers aan de open raadpleging is perspectief 3 oververtegenwoordigd.

Figuur 6.1. Drie perspectieven op het gebruik van de diepe ondergrond

Gesloten/panel (n=2.978) en open raadpleging (n=2.158)

1

Pragmatisch-realistisch

- Deze inwoners zijn het eens met het voornemen om in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken.
- Ze zijn gericht op koopkracht en basisbehoeften, evenals op controle en onafhankelijkheid. Ze zien negatieve gevolgen vaker als beheersbaar en zijn bereid deze te accepteren als de directe voordelen groot genoeg zijn.
- Ze geven bij keuzekaart 1 de doelen betaalbaarheid en onafhankelijkheid *hoge* prioriteit, meer dan andere groepen.
- Bij keuzekaart 2 kiezen ze pragmatische eigenschappen: *‘dat het makkelijk is op een plek’*, en *‘een van de weinige waar we energie of grondstoffen uit de bodem kunnen halen’*.

2

Gematigd midden

- Deze inwoners zijn het eens met het voornemen om in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken onder voorwaarden (‘ja, mits’). Of zeggen neutraal te zijn.
- Ze verdelen hun punten relatief gelijkmatig: ze geven bijna geen enkele optie hoge (meer dan 7,5 punten) of lage (minder dan 2,5 punten) prioriteit. Deze groep vindt alle doelen (bij keuzekaart 1) en eigenschappen (bij keuzekaart 2) in enige mate belangrijk.
- Het is een groep die we vaker zien in PWE-raadplegingen. Het kan duiden op een genuanceerde mening, een beperkte interesse in het onderwerp, of op een nog niet volledig ontwikkelde mening.

3

Belang van mens en milieu

- Deze inwoners zijn het oneens met het voornemen om in de toekomst de diepe ondergrond te gebruiken. Of stellen voorwaarden (‘nee, tenzij’).
- Ze zijn gericht op het voorkomen van negatieve effecten (overlast) voor mens, natuur en milieu. De acceptatie voor overlast en schade is laag.
- Kiezen bij keuzekaart 1 voor het doel minder CO₂-uitstoot en beperkte negatieve gevolgen, zoals bodemdaling.
- Geven bij keuzekaart 2 veel meer prioriteit aan *‘beschermde natuurgebied’* dan andere groepen. En geeft prioriteit aan de eigenschappen *‘schade uit het verleden’* en *‘reeds bestaande andere overlast’*.

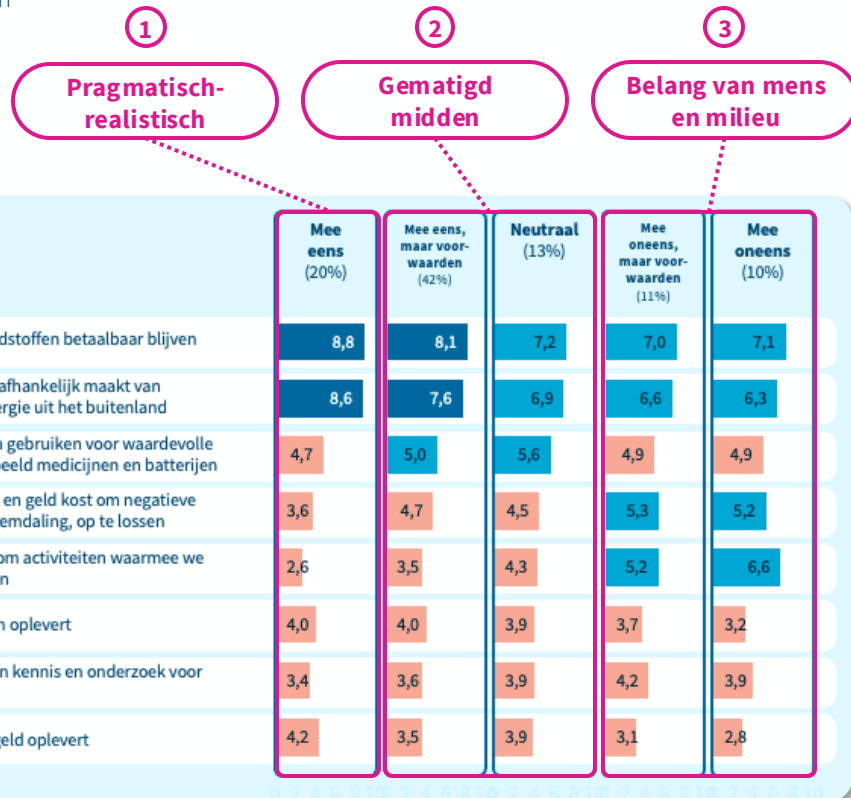

Figuur 6.2. Drie perspectieven op basis van puntentoekenningen in de twee keuzekaarten

Keuzekaart 1

Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond?

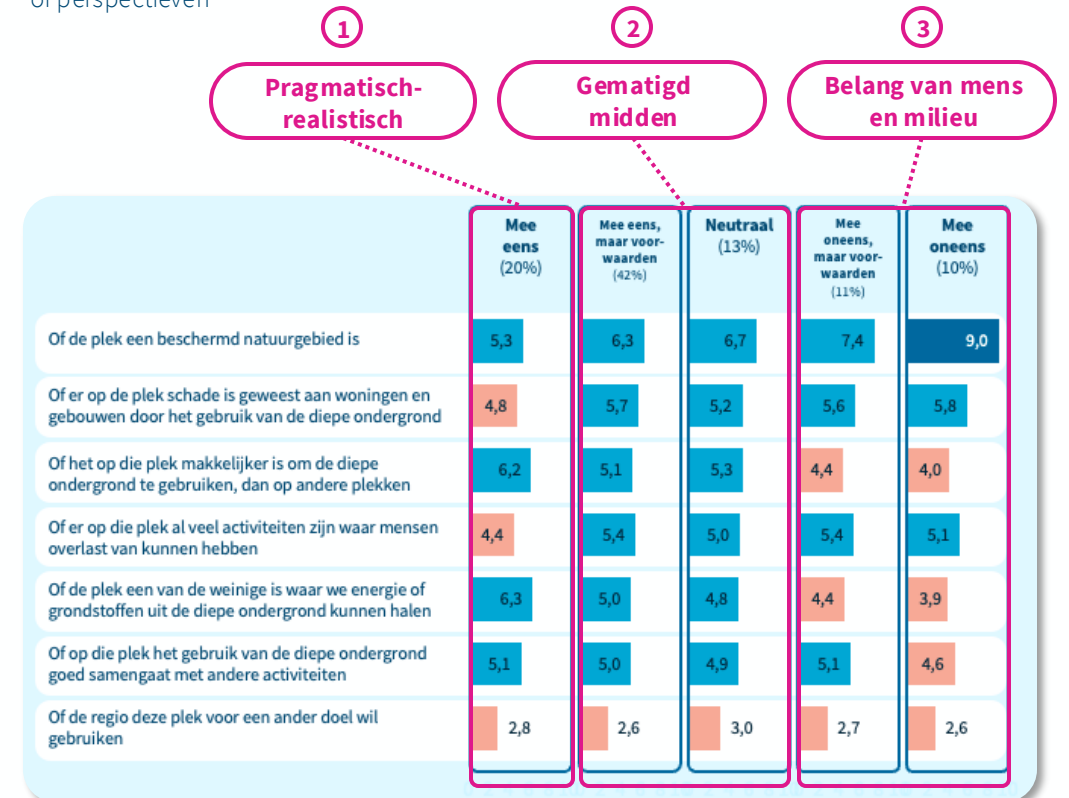
Herhaling van Figuur 4.7 (uitsplitsing naar houding tegenover het voornemen om olie en gas te winnen) met indeling in drie groepen of perspectieven

Keuzekaart 2

Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Herhaling van Figuur 5.7 (uitsplitsing naar houding tegenover het voornemen om olie en gas te winnen) met indeling in drie groepen of perspectieven

Figuur 6.3. Drie perspectieven op het gebruik van de diepe ondergrond – Naar provincie

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

	1 Pragmatisch-realistisch	2 Gematigd midden	3 Belang van mens en milieu
Nederland totaal – Gemiddeld	20%	56%	21%
Drenthe	27%	44%	29%
Flevoland	16%	62%	13%
Friesland	13%	63%	18%
Gelderland	19%	55%	23%
Groningen	10%	43%	43%
Limburg	18%	62%	17%
Noord-Brabant	18%	57%	22%
Noord-Holland	22%	54%	21%
Overijssel	8%	70%	19%
Utrecht	20%	55%	22%
Zeeland	4%	63%	27%
Zuid-Holland	24%	54%	18%

1

Perspectief: pragmatisch-realistisch

We laten in deze sectie een aantal illustratieve reacties zien van deelnemers vanuit dit perspectief. Meer motivaties van deelnemers over de beleidsdoelen van keuzekaart 1 zijn te vinden in de Appendix.

- Focus op koopkracht, controle en onafhankelijkheid

De puntentoekenningen in deze sectie zijn gebaseerd op de mate waarin deelnemers het eens zijn met het voornemen aardolie en aardgas te blijven winnen. Dit had ook een van de andere activiteiten in de diepe ondergrond kunnen zijn (aardwarmte, zout, etc). De resultaten zijn vergelijkbaar.

Keuzekaart 1

Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond?

Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven

8.8

Dat het ons minder afhankelijk maakt van grondstoffen en energie uit het buitenland

8.6

Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen

4.7

Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen

3.6

Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten

2.6

Dat het lokaal banen oplevert

4.0

Dat het bijdraagt aan kennis en onderzoek voor nieuwe activiteiten

3.4

Dat het Nederland geld oplevert

4.2

Mee eens
(n=585 / 20%)0 tot 2,5
punten2,5 tot 5
punten5 tot 7,5
punten7,5 tot 10
puntenMeer dan
10 punten**Koopkracht en controle zijn belangrijke motivatoren voor deze pragmatisch-realistische groep inwoners**

- De mensen die het eens zijn met het winnen van aardolie en aardgas – en daarmee voor het grootste deel met het gebruik van de ondergrond in het algemeen – maken een uitgesproken keuze door hoge prioriteit te geven aan de opties over betaalbaarheid (8,8 punten) en onafhankelijkheid (8,6 punten). Deze groep geeft substantieel meer punten aan deze opties dan andere groepen.
- Een deel van de inwoners in deze groep vindt het belangrijk dat energie en grondstoffen betaalbaar zijn voor alle Nederlanders. Deze mensen zijn gedreven door koopkracht-overwegingen. We ontplooiën activiteiten in de diepe ondergrond voor de economische baten, maar niet omdat het Nederland in algemene zin geld oplevert (4,2 punten), maar omdat het direct bijdraagt aan de betaalbaarheid daarvan (8,8 punten).
- Andere inwoners leggen meer nadruk op de huidige geopolitieke situatie die aanleiding geeft om minder afhankelijk te willen zijn van het buitenland en meer controle te krijgen. De afgelopen jaren zijn er vanwege deze afhankelijkheid bijvoorbeeld problemen geweest met de beschikbaarheid van energie en grondstoffen.
- Tegelijkertijd geven deze inwoners minder punten aan de optie '*Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten*'. Zij zeggen bijvoorbeeld dat Nederland te klein is in vergelijking met andere landen om een verschil te maken door minder CO₂ uit te stoten.

Onrustige situaties op het moment;
USA, Rusland, China en Oekraïne.
Onafhankelijkheid maakt sterker en dat
is nodig op het moment

Nederlanders
moeten er op
vooruit gaan

Zodat we het
allemaal kunnen
betalen, rijk en
minder rijk.

Keuzekaart 2

Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Of de plek een beschermd natuurgebied is

5.3

Of er op de plek schade is geweest aan woningen en gebouwen door het gebruik van de diepe ondergrond

4.8

Of het op die plek makkelijker is om de diepe ondergrond te gebruiken, dan op andere plekken

6.2

Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben

4.4

Of de plek een van de weinige is waar we energie of grondstoffen uit de diepe ondergrond kunnen halen

6.3

Of op die plek het gebruik van de diepe ondergrond goed samengaat met andere activiteiten

5.1

Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken

2.8

Mee eens
(n=585 / 20%)0 tot 2,5
punten2,5 tot 5
punten5 tot 7,5
punten7,5 tot 10
puntenMeer dan
10 punten

Bij de afweging rondom locaties kiest deze groep voor plekken waar het makkelijk is of waar/als het mogelijk is

- De mensen die het eens zijn met het winnen van aardolie en aardgas ('mee eens', 20% van alle inwoners) geven een hogere prioriteit aan opties die gaan over een gemakkelijke en efficiënte uitvoering. Daarmee geeft deze groep de voorkeur aan een pragmatische aanpak.
- Deze groep geeft substantieel meer punten dan de andere groepen aan de optie of het op die plek makkelijker is om de diepe ondergrond te gebruiken (6,2 punten). Zij zeggen bijvoorbeeld dat wanneer het gemakkelijker is om de diepe ondergrond op een plek te gebruiken, de activiteit meer rendabel is. En ook geeft deze groep substantieel meer punten aan de optie of de plek een van de weinige is waar we energie of grondstoffen kunnen winnen (6,3 punten). Mensen uit deze groep geven aan dat wanneer noodzakelijke energie of grondstoffen op weinig plekken beschikbaar zijn, we geen keuze hebben of en waar deze activiteiten plaats moeten vinden.
- Tegelijkertijd geven ze *minder* punten dan andere groepen aan opties die gaan over het rekening houden met de gevolgen voor mens en milieu. Zij zeggen bijvoorbeeld dat het soms niet anders kan dan dat we de diepe ondergrond gebruiken in beschermd natuurgebied. Maar we moeten wel ons best doen om de natuur zo min mogelijk hinder te laten ervaren.

Dat is wel essentieel. Alleen als er geen enkel alternatief is zou je kunnen overwegen om zo'n natuurgebied te gebruiken.

Als dit een van de weinige plekken is dan heb je amper nog keuze en is er een grotere noodzaak om deze plek(ken) te gebruiken.

2

Perspectief: gematigd midden

We laten in deze sectie een aantal illustratieve reacties zien van deelnemers vanuit dit perspectief. Meer motivaties van deelnemers over de beleidsdoelen van keuzekaart 1 zijn te vinden in de Appendix.

- Middengroep met gematigde prioriteiten

De puntentoekenningen in deze sectie zijn gebaseerd op de mate waarin deelnemers het eens zijn met het voornemen aardolie en aardgas te blijven winnen. Dit had ook een van de andere activiteiten in de diepe ondergrond kunnen zijn (aardwarmte, zout, etc). De resultaten zijn vergelijkbaar.

Keuzekaart 1

Waar moet de overheid rekening mee houden bij het gebruik van de diepe ondergrond?

Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven

Mee eens, maar wel onder voorwaarden
(n=1.263 / 42%)

8.1

Neutraal
(n=399 / 13%)

7.2

Dat het ons minder afhankelijk maakt van grondstoffen en energie uit het buitenland

7.6

6.9

Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen

5.0

5.6

Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen

4.7

4.5

Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten

3.5

4.3

Dat het lokaal banen oplevert

4.0

3.9

Dat het bijdraagt aan kennis en onderzoek voor nieuwe activiteiten

3.6

3.9

Dat het Nederland geld oplevert

3.5

3.9

0 tot 2,5
punten2,5 tot 5
punten5 tot 7,5
punten7,5 tot 10
puntenMeer dan
10 punten

De middengroep kiest ook voor betaalbaarheid en onafhankelijkheid, maar minder uitgesproken

- De groep 'mee eens onder voorwaarden' en 'neutraal' (55% van alle inwoners) is te karakteriseren als een middengroep. Deze inwoners verdelen hun punten relatief gelijkmatig: ze geven geen enkele optie lage (minder dan 2,5 punten) prioriteit en maar weinig opties hoge prioriteit (meer dan 7,5). Deze groep vindt al deze doelen dus in enige mate belangrijk, met de nadruk op betaalbaarheid en onafhankelijkheid.
- Over betaalbaarheid zeggen zij dat het leven op dit moment al erg duur is. Ook geven ze aan dat energie een basisbehoefte is. Wat betreft de onafhankelijkheid zeggen ze met name dat er een verband bestaat tussen onafhankelijkheid en betaalbaarheid. Wanneer Nederland meer zelfredzaam is door energie en grondstoffen te winnen, draagt dit ook bij aan de betaalbaarheid van energie en grondstoffen.
- De optie over hoogwaardig gebruik van grondstoffen krijgt van deze groep meer prioriteit vergeleken met de andere perspectieven. Mensen uit deze groep geven aan dat medicijnen en batterijen noodzakelijk zijn. En dat het een voorwaarde moet zijn dat we grondstoffen op een waardevolle manier gebruiken, omdat grondstoffen schaars zijn. Wat mensen naast medicijnen en batterijen nog meer als hoogwaardig gebruik zien, staat beschreven op pagina 30 (Figuur 4.8).

Het is al
veel te
duurIn de huidige wereld is zelfvoorzienend
zijn als land heel belangrijk en helpt het
direct mee aan het betaalbaar blijven
van de grondstoffenIk vind
energie een
basisbehoefte

Keuzekaart 2

Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Of de plek een beschermd natuurgebied is

Mee eens, maar wel onder voorwaarden
(n=1.263 / 42%)

6.3

Neutraal
(n=399 / 13%)

6.7

Of er op de plek schade is geweest aan woningen en gebouwen door het gebruik van de diepe ondergrond

5.7

5.2

Of het op die plek makkelijker is om de diepe ondergrond te gebruiken, dan op andere plekken

5.1

5.3

Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben

5.4

5.0

Of de plek een van de weinige is waar we energie of grondstoffen uit de diepe ondergrond kunnen halen

5.0

4.8

Of op die plek het gebruik van de diepe ondergrond goed samengaat met andere activiteiten

5.0

4.9

Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken

2.6

3.0

0 tot 2,5
punten2,5 tot 5
punten5 tot 7,5
punten7,5 tot 10
puntenMeer dan
10 punten

Perspectief: gematigd midden

- Ook de puntentoekenning in keuzekaart 2 laat zien dat groep 'mee eens onder voorwaarden' en 'neutraal' (55% van alle inwoners) te karakteriseren is als een middengroep. Weer is de verdeling relatief gelijkmatig: ze geven geen enkele optie hoge (meer dan 7,5 punten) of lage (minder dan 2,5 punten) prioriteit. Deze groep vindt al de eigenschappen dus in enige mate belangrijk.
- Deze groep legt de nadruk op de optie '*Of een plek een beschermd natuurgebied is*'. Zij zeggen bijvoorbeeld dat het belangrijk is dat de natuur geen hinder ervaart van activiteiten in de diepe ondergrond. Ook zeggen zij dat de natuur belangrijk is voor de samenleving en dat een beschermd natuurgebied niet voor niets beschermd is. Hierin zijn ze al wat strikter dan inwoners van het perspectief pragmatisch-realistisch, maar nog niet zo strikt als de groep 'belang van mens en milieu'.
- De groep geeft minste prioriteit aan de optie '*Of de regio deze plek voor een ander doel wil gebruiken*'. Zij geven bijvoorbeeld aan dat er een afweging gemaakt moet worden welk doel belangrijker is. Ook geven zij aan dat een nationaal belang voor een regionaal belang gaat.

Dit gebied is niet voor niets beschermd

Uiteindelijk maken sommige belangen meer uit dan regionale doelen, dan zou het nationaal belang de overhand moeten krijgen

3

Perspectief: belang van mens en milieu

We laten in deze sectie een aantal illustratieve reacties zien van deelnemers vanuit dit perspectief. Meer motivaties van deelnemers over de beleidsdoelen van keuzekaart 1 zijn te vinden in de Appendix.

- Aandacht voor de belangen van mens en milieu, voorkomen van overlast en schade

De puntentoekenningen in deze sectie zijn gebaseerd op de mate waarin deelnemers het eens zijn met het voornemen aardolie en aardgas te blijven winnen. Dit had ook een van de andere activiteiten in de diepe ondergrond kunnen zijn (aardwarmte, zout, etc). De resultaten zijn vergelijkbaar.

Keuzekaart 1

Waar moet de overheid rekening mee houden
bij het gebruik van de diepe ondergrond?

Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven

Mee oneens, maar
onder voorwaarden
moet er iets kunnen
(n=342 / 11%)

7.0

Mee oneens
(n=291 / 10%)

7.1

Dat het ons minder afhankelijk maakt van
grondstoffen en energie uit het buitenland

6.6

6.3

Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle
producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen

4.9

4.9

Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve
gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen

5.3

5.2

Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we
minder CO₂ uitstoten

5.2

6.6

Dat het lokaal banen oplevert

3.7

3.2

Dat het bijdraagt aan kennis en onderzoek voor
nieuwe activiteiten

4.2

3.9

Dat het Nederland geld oplevert

3.1

2.8

0 tot 2,5
punten2,5 tot 5
punten5 tot 7,5
punten7,5 tot 10
puntenMeer dan
10 puntenPrioriteit gaat naar het verminderen van de
CO₂-uitstoot. Negatieve gevolgen van het
gebruik van de diepe ondergrond moeten
voorkomen worden

- De groep 'mee oneens onder voorwaarden' en 'mee oneens' (samen 21% van alle inwoners) geeft relatief veel prioriteit aan de optie '*Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten*'. Deze inwoners zeggen bijvoorbeeld dat het uitstoten van minder CO₂ beter is voor het milieu en dat daarmee de aarde leefbaar is voor toekomstige generaties. In combinatie met de lage prioriteit voor de opties over banen en geld is deze groep te karakteriseren als een belang voor duurzaamheid en de energietransitie.
- De optie '*Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen*' krijgt van deze groep meer prioriteit vergeleken met de andere perspectieven. Mensen uit deze groep geven aan dat activiteiten in de diepe ondergrond geen of zo min mogelijk negatieve gevolgen moeten hebben. En dat als er negatieve gevolgen zijn, dat deze worden opgelost en omwonenden worden gecompenseerd.
- Diverse mensen uit deze groep zeggen over de optie betaalbaarheid dat het niet haalbaar is om volledig onafhankelijk te zijn van het buitenland. Daarnaast zien ze dat handel met andere landen ook voordelig is. Wat betreft de optie onafhankelijkheid geven ze aan dat het belangrijk is om niet te afhankelijk te zijn van een wisselende importprijs.

We zullen altijd afhankelijk blijven van
grondstoffen uit het buitenland.
Grondstoffen op eigen grondgebied
delven is een voordeel, maar niet
doorslaggevend.

Er mogen wat mij betreft
sowieso weinig tot geen
negatieve gevolgen zijn, dat
vind ik een voorwaarde.

Keuzekaart 2

Wat is belangrijk bij het kiezen van een plek
voor het gebruik van de diepe ondergrond?

Of de plek een beschermd natuurgebied is

Mee oneens, maar
onder voorwaarden
moet er iets kunnen
(n=342 / 11%)

7.4

Mee oneens
(n=291 / 10%)

9.0

Of er op de plek schade is geweest aan woningen en
gebouwen door het gebruik van de diepe ondergrond

5.6

5.8

Of het op die plek makkelijker is om de diepe
ondergrond te gebruiken, dan op andere plekken

4.4

4.0

Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen
overlast van kunnen hebben

5.4

5.1

Of de plek een van de weinige is waar we energie of
grondstoffen uit de diepe ondergrond kunnen halen

4.4

3.9

Of op die plek het gebruik van de diepe ondergrond
goed samengaat met andere activiteiten

5.1

4.6

Of de regio deze plek voor een ander doel wil
gebruiken

2.7

2.6

0 tot 2,5
punten2,5 tot 5
punten5 tot 7,5
punten7,5 tot 10
puntenMeer dan
10 puntenDeze inwoners geven (veel) meer prioriteit aan
beschermd natuurgebieden en overlast voor
mensen

- De groep 'mee oneens onder voorwaarden' en 'mee oneens' (21% van alle inwoners) geeft (veel) meer prioriteit aan de optie '*Of de plek een beschermd natuurgebied is*' dan de andere groepen. In combinatie met de hoge prioriteit voor de opties over schade aan woningen en gebouwen en overlast voor mensen is deze groep te karakteriseren als één met aandacht voor de belangen van mens en milieu.
- Deelnemers in deze groep geven aan dat er geen nieuwe schade mag ontstaan op een plek waar al schade aan woningen en gebouwen is geweest. Eerdere schade heeft al gezorgd voor mentale klachten bij omwonenden. En ook geven zij aan dat door de schade al is gebleken dat de diepe ondergrond op die plek niet geschikt is voor activiteiten.
- Mensen uit deze groep zeggen bij de optie '*Of er op die plek al veel activiteiten zijn waar mensen overlast van kunnen hebben*' dat de overlast zoveel mogelijk moet worden beperkt. En ook zeggen zij dat mensen bij overlast moeten worden gecompenseerd.

Niet nog meer
trauma voor
de bewoners.Als er al veel
schade of
overlast is dan
moet je deze niet
verergeren.Lokale bevolking moet
gecompenseerd worden
voor de overlast die ze
kunnen ervaren.

7

Over de raadpleging

- Hoe hebben deelnemers de raadpleging ervaren?
- Welk rapportcijfer geven zij?

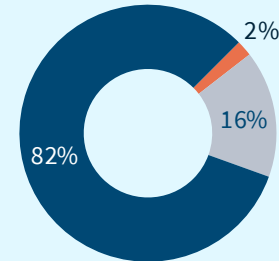
Gesloten raadpleging: Hoe hebben deelnemers aan het panel de raadpleging gewaardeerd? (1/2)

- Figuur 7.1 laat zien hoeveel deelnemers het (helemaal) eens en (helemaal) oneens waren met verschillende stellingen over de raadpleging. Het betreft hier de antwoorden van deelnemers aan het panel.
- Deelnemers zijn positief over de raadpleging: 94% van de deelnemers geeft een voldoende. Ze beoordelen de raadpleging gemiddeld met een rapportcijfer 7,3. De groep inwoners die negatieve gevolgen heeft ervaren geeft het cijfer 6,6.
- 91% van de deelnemers had nog nooit zijn mening aan de overheid gegeven over dit onderwerp.
- De meeste deelnemers (82%) geven aan hun mening kwijt te kunnen in deze raadpleging. 2% geeft aan niet hun mening kwijt te kunnen in deze raadpleging. In hun onderbouwing hiervoor zien we vooral terug dat deze deelnemers de raadpleging abstract vonden. En dat de raadpleging een onderwerp betreft waar deze deelnemers nog niet eerder over na hebben gedacht.
- Ook geven de meeste deelnemers (84%) aan dat zij erop vertrouwen dat deze raadpleging eerlijk is. 2% vertrouwt hier niet op.
- Bijna driekwart van de deelnemers (74%) geeft aan dit een belangrijk onderwerp te vinden om hun mening over te geven. Zij geven aan dat de raadpleging gaat over een actueel onderwerp. En dat de keuzes die gemaakt worden door de overheid invloed hebben op alle Nederlanders.
- Bijna twee derde van de deelnemers (64%) vindt de raadpleging makkelijk te begrijpen. Ook vindt 13% van de deelnemers de raadpleging moeilijk te begrijpen.

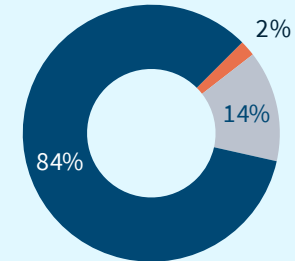
Figuur 7.1. Vragen over de raadpleging

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

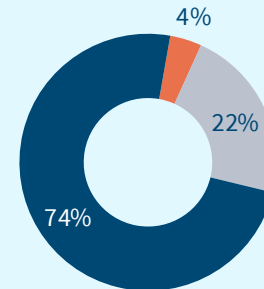
Ik kon mijn mening kwijt in deze raadpleging

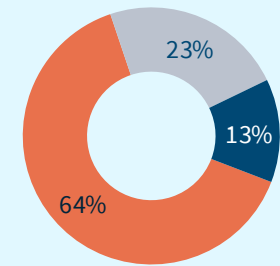
Ik vertrouw erop dat deze raadpleging eerlijk is

Ik vond het een belangrijk onderwerp om mijn mening over te geven

Ik vond de raadpleging moeilijk te begrijpen

■ (Helemaal) mee eens ■ Neutraal ■ (Helemaal) mee oneens

Figuur 7.2. Over het meewegen van het advies van inwoners

Gesloten raadpleging/panel (n=2.978)

In deze raadpleging vragen we advies aan een grote groep inwoners. De overheid vraagt ook advies aan anderen zoals onafhankelijke experts. Welk advies vindt u het belangrijkste?

Gesloten raadpleging: Hoe hebben deelnemers aan het panel de raadpleging gewaardeerd? (2/2)

Figuur 7.2 laat zien hoe deelnemers aan het panel vinden dat hun advies meegewogen moet worden in de verdere beleidsvorming.

- Meer dan de helft van de deelnemers (59%) geeft aan dat zij het advies van inwoners en het advies van experts even belangrijk vinden.
- Ook is er een groep van 27% van de deelnemers die aangeeft dat het advies van inwoners minder belangrijk is dan het advies van experts. Zij geven aan dat de raadpleging een zeer technisch onderwerp bevat en vragen zich af of inwoners dit goed kunnen doorgronden.
- Een groep van 11% van de deelnemers geeft aan dat het advies van inwoners belangrijker is dan het advies van experts. Zij geven aan dat inwoners ervaringsdeskundigen zijn en dat ervaringen van inwoners daarmee serieus genomen moeten worden. Onder de groep inwoners die negatieve gevolgen heeft ervaren is dit aandeel 28%.

De inwoners wonen er zelf, de experts niet.

Toch een behoorlijk gespecialiseerd onderwerp waar experts wellicht meer overzicht hebben.

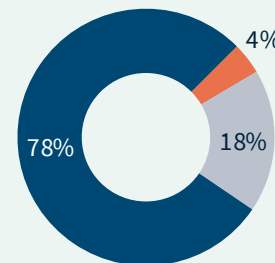
Open raadpleging: Hoe hebben deelnemers de raadpleging gewaardeerd? (1/2)

- Figuur 7.3 laat zien hoeveel deelnemers het (helemaal) eens en (helemaal) oneens waren met verschillende stellingen over de raadpleging. Het betreft hier de antwoorden van deelnemers aan de open versie van de raadpleging.
- Net zoals paneldeelnemers zijn deelnemers aan de open versie positief over de raadpleging: 94% van de deelnemers geeft een voldoende. Ze beoordelen de raadpleging gemiddeld met een rapportcijfer 7,3. Dit komt overeen met de beoordeling van het panel. De groep inwoners die negatieve gevolgen heeft ervaren geeft het cijfer 6,6, ook gelijk aan de uitkomst in het panel.
- De meeste deelnemers (78%) geven aan hun mening kwijt te kunnen in deze raadpleging. 4% geeft aan niet hun mening kwijt te kunnen in deze raadpleging. Net zoals bij de panel versie vinden we in de onderbouwingen terug dat deelnemers de raadpleging abstract vonden. Ook geven de meeste deelnemers (78%) aan dat zij erop vertrouwen dat deze raadpleging eerlijk is. 5% vertrouwt hier niet op.
- 86% van de deelnemers geeft aan dit een belangrijk onderwerp te vinden om hun mening over te geven. Dit percentage ligt hoger dan bij de panel versie. Een open raadpleging trekt typisch gezien meer deelnemers met een uitgesproken mening en/of een expliciet belang/interesse bij het onderwerp.
- Ongeveer driekwart van de deelnemers (76%) vindt de raadpleging makkelijk te begrijpen. Dit percentage ligt hoger dan bij de panel versie. Een mogelijke verklaring is dat deelnemers aan de open versie al vaker bekend zijn met het onderwerp. Zo heeft 25% van de deelnemers al eerder zijn mening aan de overheid gegeven over dit onderwerp, ten opzichte van 8% van de deelnemers aan de panel versie.

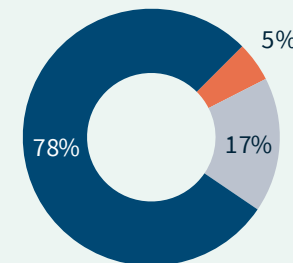
Figuur 7.3. Vragen over de raadpleging

Open raadpleging (n=1.921)

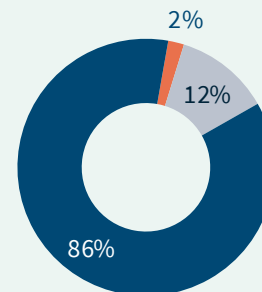
Ik kon mijn mening kwijt in deze raadpleging

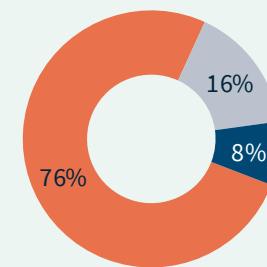
Ik vertrouw erop dat deze raadpleging eerlijk is

Ik vond het een belangrijk onderwerp om mijn mening over te geven

Ik vond de raadpleging moeilijk te begrijpen

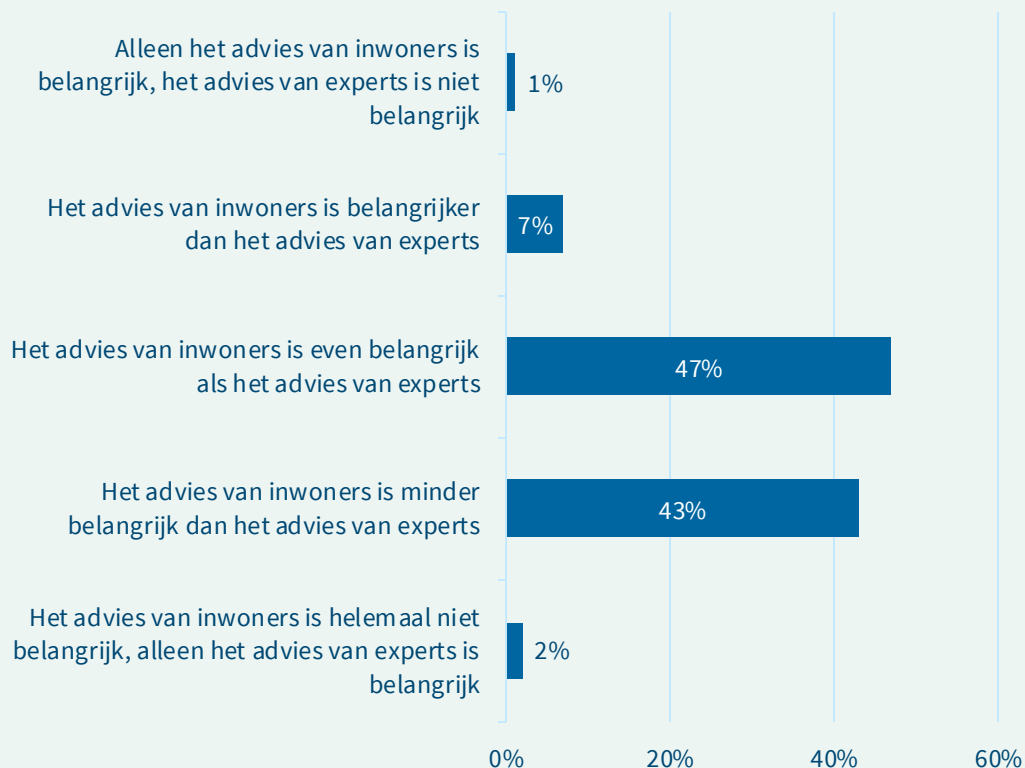
(Helemaal) mee eens Neutraal (Helemaal) mee oneens

Figuur 7.4. Over het meewegen van het advies van inwoners

Open raadpleging (n=1.921)

In deze raadpleging vragen we advies aan een grote groep inwoners. De overheid vraagt ook advies aan anderen zoals onafhankelijke experts. Welk advies vindt u het belangrijkste?

Open raadpleging: Hoe hebben deelnemers de raadpleging gewaardeerd? (2/2)

Figuur 7.4 laat zien hoe deelnemers aan de open versie van de raadpleging vinden dat hun advies meegewogen moet worden in de verdere beleidsvorming.

- De meeste deelnemers (47%) geven aan dat zij het advies van inwoners en het advies van experts even belangrijk vinden. Dit percentage ligt lager dan bij de panel versie.
- Ook is er een groep van 43% van de deelnemers die aangeeft dat het advies minder belangrijk is dan het advies van experts. Dit percentage ligt juist hoger dan bij de panel versie. Deelnemers aan de open versie geven aan dat het niet de bedoeling is dat inwoners vanuit emotie handelen bij het geven van advies. Deze emotie kan komen door eerdere negatieve ervaringen met activiteiten in de diepe ondergrond.
- Een groep van 7% van de deelnemers geeft aan dat het advies van inwoners belangrijker is dan het advies van experts. Zij geven net als deelnemers aan het panel aan dat inwoners ervaringsdeskundigen zijn en dat ervaringen van inwoners daarmee serieus genomen moeten worden. Onder de groep inwoners die negatieve gevolgen heeft ervaren is dit aandeel 28%, net als in de gesloten raadpleging.

Experts kijken vanuit een bepaalde achtergrond, en inwoners meestal vanuit een andere achtergrond, dus dat is niet tegenover elkaar te stellen. Experts hebben hun waarde, maar inwoners duidelijk ook.

Ik heb niet het gevoel dat mensen/leken hier een onderbouwde mening over kunnen geven, maar vooral met emotie stemmen. Dus ik zou meer op experts advies meegaan, en hun laten meedenken over wat goed zou zijn voor lokale mensen.

8

Methodologie

Fase 1: Ontwerp

Fase 2: Dataverzameling

Fase 3: Analyse en rapportage

Het primaire doel van de ontwerpfase is om het beleidsdilemma in kaart te brengen

- *Op de stoel van...:* De essentie van een PWE-raadpleging is om deelnemers in een online omgeving 20 minuten op de stoel van een beleidsmaker of politicus te zetten. Dat betekent dat het doel van de eerste fase (de ontwerpfase) is om de keuzesituatie (of het beleidsdilemma) van de beleidsmaker of politicus in kaart te brengen.
- *Ontwerpsessie(s):* Dat doen we onder andere op basis van bronnenonderzoek en in zogeheten ontwerpessies. De uitkomsten van deze sessie(s) vertalen we naar een of meerdere zogeheten PWE-keuzekaarten (zie kader 8.1). De twee keuzekaarten in dit onderzoek modelleren de strategische afwegingen die het ministerie van KGG wil maken binnen het programma DGDO. Deelnemers zien realistische beleidsopties die de beleidsmakers overwegen en ze zien dat er beperkingen zijn. Zij ervaren zodoende dezelfde keuze. Wat adviseren ze vervolgens als zij in de schoenen van een beleidsmaker staan? In dit onderzoek hebben drie ontwerpessies plaatsgevonden:
 - 18 november 2024 ontwerpessie 1 met medewerkers ministerie KGG (online)
 - 4 december 2024 ontwerpessie 2 met medewerkers ministerie KGG in Den Haag
 - 12 december 2024 ontwerpessie 3 met externe stakeholders in Zwolle
- *Iteratief ontwerp:* Op basis van de ontwerpessies heeft Populytics in samenwerking met medewerkers van het ministerie van KGG en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) de doelen (van het gebruik van de diepe ondergrond) en eigenschappen (van locaties boven de grond) uitgewerkt in vragen en teksten. Deze zijn in een iteratief proces steeds verder aangescherpt, waarbij het ministerie en RVO meerdere keren feedback hebben kunnen geven. De twee resulterende keuzekaarten zijn afgebeeld in hoofdstukken 4 en 5.

Kader 8.1: Wat is een PWE-keuzekaart?

- *Definitie:* Een keuzekaart volgens de PWE-methode is een experimentele opzet om voorkeuren van deelnemers te achterhalen, vaak over maatschappelijke vraagstukken. Een keuzekaart kenmerkt zich door vier elementen die gezamenlijk een beleidsdilemma modelleren.

1

- Een onderzoeksvraag over de voorkeuren van de deelnemer rond een bepaald thema. Deze vraag sluit zo goed mogelijk aan bij de vraag van een bestuurder of beleidsmaker.

2

- Een aantal opties die de deelnemer gelijktijdig en in samenhang afweegt. Dit kunnen bijvoorbeeld beleidsdoelen, principes, criteria of maatregelen zijn.

3

- Uitgebreide informatie over de opties, zoals een beschrijving van de huidige situatie, het handelingsperspectief van de overheid, en mogelijke consequenties van kiezen voor de optie.

4

- Een beperking zodat de deelnemer niet alle opties kan minimaliseren of maximaliseren. Een deelnemer ervaart 'keuzepijn'.

In de tweede fase hebben we drie versies van de raadpleging op verschillende manieren uitgezet onder inwoners van de gemeente Kampen

- *Looptijd:* De PWE-raadpleging stond online in twee fases. Van 10 maart tot en met 23 maart 2025 deden 2.978 Nederlanders mee via een panelbureau mee aan een *gesloten* versie. Van 15 april tot en met 10 juni 2025 deden 2.158 Nederlanders mee aan een *open* versie waar alle inwoners ouder dan 16 aan konden meedoen.
- *Verskillende versies:* Een versie van de raadpleging is toegankelijk via een specifieke, unieke URL. Zo scheiden we de respondenten in groepen met eigen karakteristieken. De versies zijn inhoudelijk identiek. Een belangrijke reden om verschillende versies te hanteren is omdat de doelen representativiteit en inclusiviteit moeilijk te verenigen zijn in één raadpleging; zie pagina 13 voor een uitgebreidere uitleg.

Kader 7.2: Versies van de PWE-raadpleging

Versie	Kanalen	Respondenten
Gesloten raadpleging (panel)	Panelbureau	2.978
Open raadpleging	- Verspreid via diverse kanalen, zoals: - De nieuwsbrief van RVO aan overheden. - Meldingen op mijnbouwvergunningen.nl en rvo.nl/dgdo - Flyers bij inloopbijeenkomsten in Dalen. - Posts op social mediakanalen van het ministerie van Klimaat en Groene Groei. - Contactpersonen bij VNG, gemeentes en gebiedscoördinatoren van de rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). - De eigen netwerken van beleidscollega's van het ministerie van Klimaat en Groene Groei.	2.158

Na het verzamelen van data volgt het opschonen en herwegen

- Opschonen van de data: we hanteren diverse verificatiemethoden om incomplete en dubbele deelnames te verwijderen.
- De deelnemers die proactief via een panel zijn benaderd vormen een steekproef van de Nederland met een kleine kans op selectiebias. Waar de samenstelling van deze steekproef afwijkt van de populatie, herwegen we de resultaten. Daardoor zijn de resultaten van de brief-versie representatief voor de bevolking in Nederland. Hoe werkt herwegen?
- De samenstelling van deelnemers aan de gesloten panel-versie komt deels, maar niet geheel, overeen met de bevolkingssamenstelling van de gemeente. Dat kunnen we afleiden met de standaardmethode voor het bepalen van statistische representativiteit: een Chi²-toets. Hiermee hebben we de verdeling van de deelnemers op de kenmerken gender, leeftijd en opleidingstype vergeleken met de verdeling van de gemeente (CBS, 2022). We zien dat de samenstelling van de deelnemers aan de brief-versie significant verschilt van de populatie op de demografische kenmerken opleidingstype, leeftijd en deels voor gender.
- Omdat er een significant verschil is kunnen we de gegevens herwegen. Het doel hiervan is te zorgen dat alle groepen in de gemeenten een stem naar rato krijgen. Herwegen betekent dat we in de analyse meer gewicht hebben toegekend aan de antwoorden van deelnemers die ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef en minder gewicht hebben toegekend aan de deelnemers die oververtegenwoordigd zijn. Daarbij zijn geen gegevens of antwoorden weggegooid.
- We hebben hiervoor de methodiek multiplicatief wegen* gebruikt (ook wel ‘*raking*’ genoemd). Kort gezegd:
 - We delen de deelnemers op in drie groepen voor opleidingstype (praktisch/toegepast/theoretisch), drie groepen voor leeftijd (tot 35 jaar, 35 tot 65 jaar en 65 jaar** en ouder) en twee groepen voor gender (vrouw en man);
 - We hebben de verdeling van de deelnemers over deze groepen vergeleken met de verdeling in de populatie van Nederland;
 - We hebben een wegingsfactor gekoppeld aan elke groep. Deze wegingsfactor zorgt dat de antwoorden van een specifieke groep zwaarder tellen als er relatief weinig deelnemers in de groep zitten. En dat de antwoorden minder zwaar meetellen als er relatief veel deelnemers in deze groep zitten.

Tot slot, bij het schrijven van de rapportage heeft het ministerie van KGG mee kunnen lezen. Populytics blijft eindverantwoordelijk voor de uitkomsten

- De basis voor deze rapportage is de *kwantitatieve* analyse van de antwoorden die deelnemers hebben gegeven op de twee keuzetaken (het toekennen van punten aan de doelen en eigenschappen) en de aanvullende stellingen.
- De kwantitatieve resultaten hebben we vervolgens van duiding voorzien op basis van een *kwalitatieve* analyse van de geschreven reacties van deelnemers. Hierbij analyseren wij honderden reacties en identificeren de meest voorkomende hoofdargumenten die deelnemers gebruiken om aan opties veel of weinig punten toe te kennen.
- In deze rapportage laten we citaten zien van deelnemers aan de raadpleging. Deze zijn geselecteerd zodat ze illustratief zijn voor de hoofdargumenten.
- Deze rapportage is opgesteld door Populytics. Er heeft een feedbackronde plaatsgevonden, waarbij het ministerie van KGG en RVO input hebben kunnen geven op de resultaten. Populytics blijft onafhankelijk in de rapportage en verantwoordelijk voor alle uitkomsten en uitspraken.

Kader 8.3: Omgang met persoonsgegevens (AVG)

- *De vragen in deze raadpleging waren allen in overeenstemming met de privacywetgeving (Algemene verordening gegevensbescherming, AVG). Omdat de raadpleging anoniem is zijn de gegevens die we verzamelen geen persoonsgegevens. Dat betekent dat de AVG als uitgangspunt niet van toepassing is. Een anonieme raadpleging mag vragen stellen over leeftijd, gender en opleidingstype, zonder dat de AVG van toepassing is.*
- *Ook in een anonieme raadpleging kan de AVG in sommige gevallen toch van toepassing zijn. Bijvoorbeeld als het antwoord op een vraag (of de antwoorden op een combinatie van vragen) herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder. Dan is er sprake van een persoonsgegeven. In dat geval is de AVG van toepassing. Een voorbeeld is vragen naar postcode-4. Er zijn enkele (vaak landelijke) postcode-4-gebieden waarin zich minder dan drie huishoudens bevinden.*
- *In deze raadpleging is geen gegeven, of combinatie van gegevens, verzameld die herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder in Nederland.*
- *Elke deelnemer aan de raadpleging kon verder zelf bepalen welke informatie hij/zij wilde delen. Alle vragen over persoonlijke kenmerken in de raadpleging waren vrijwillig te beantwoorden (of over te slaan). Elke vraag bevatte daarbovenop ook de antwoordoptie 'zeg ik liever niet'.*
- *De gegevens voor dit onderzoek blijven bewaard.*

9

Appendix

- Uitgebreide motivaties bij de beleidsdoelen van keuzekaart 1

Dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Het leven is al erg duur	"Het is al veel te duur"	★★★
Het is belangrijk dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven	"Zeer zeker super belangrijk"	★★★
Zorg dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven voor alle Nederlanders	"zodat we het allemaal kunnen betalen, rijk en minder rijk."	★★
Nederlanders moeten profiteren van de energie en grondstoffen uit eigen bodem	"Als het uit onze eigen Nederlandse bodem komt, dan moet het ook bijdragen aan de Nederlandse klant."	★★
Door energie en grondstoffen uit eigen bodem te halen, ben je niet afhankelijk van de importprijzen	"Als je uit eigen grondstoffen kunt putten, bepaal je als land zelf de kosten. Als je energie moet afnemen bij andere landen, ben je afhankelijk van wat zij ervoor rekenen."	★★
De energiecrisis heeft iedereen veel geld gekost	"Uiteraard heeft iedereen hier belang bij. Door de energiecrisis zijn vele mensen in de problemen gekomen. Dit zou het deels kunnen verhelpen"	★
Er kan ook minder belasting op energie worden geheven om het betaalbaar te maken	"Minder belasting op heffen"	★

Genoemde argumenten bij weinig punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Andere doelen zijn belangrijker	"Dit is voor mij niet belangrijker dan de natuur en omgeving."	★★★
Het is belangrijk dat energie en grondstoffen betaalbaar blijven	"Belangrijk voor mij als consument."	★★
Het is de vraag in hoeverre Nederland invloed heeft op de betaalbaarheid	"Dat betwijfel ik, of dat ook echt gerealiseerd kan worden."	★★
Dit doel vloeit voort uit het onafhankelijk zijn van het buitenland voor energie en grondstoffen	"Om energie zoveel mogelijk betaalbaar te houden, is het zaak om de grondstoffen uit het buitenland zoveel mogelijk te beperken, en het liefst op termijn uit te sluiten."	★★
Energie is een basisbehoefte	"Ik vind energie een basis behoefte"	★
Dit doel is met name belangrijk voor mensen die het niet breed hebben	"Jan modaal moet het nog wel kunnen blijven betalen!"	★
De prijzen zijn nu al hoog	"Het is nu al veel te duur"	★

Dat het ons minder afhankelijk maakt van grondstoffen en energie uit het buitenland

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
De huidige geopolitieke situatie is aanleiding om minder afhankelijk te willen zijn van het buitenland	<i>"Onrustige situaties op het moment; usa, rusland, china en Oekraïne. Onafhankelijkheid maakt sterker en dat is nodig op het moment"</i>	★★★
Het is belangrijk om onafhankelijk te zijn van het buitenland	<i>"het belangrijkste wat er is, onafhankelijkheid van ons land"</i>	★★★
Zelfredzaamheid draagt ook bij aan het betaalbaar blijven van energie en grondstoffen	<i>"In de huidige wereld is zelfvoorzienend zijn als land heel belangrijk en helpt het direct mee aan het betaalbaar blijven van de grondstoffen"</i>	★★
De afgelopen jaren hebben we geleerd dat afhankelijkheid van het buitenland problemen geeft	<i>"Graag! Uiteindelijk moeten we zo veel mogelijk onszelf kunnen redden. Afhankelijkheid van bijvoorbeeld Rusland bracht ons in een beroerde positie"</i>	★★
Afhankelijkheid zorgt voor onzekerheid wat betreft de levering van energie en grondstoffen	<i>"Minder afhankelijk = minder gedoe/tekort als die bron stopt/moeilijkheden brengt"</i>	★★
Het is duurzamer om energie en grondstoffen uit de eigen bodem te halen	<i>"Lekker dicht bij huis ook duurzaam dus"</i>	★

Genoemde argumenten bij weinig punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Met de oorlogen om ons heen is het belangrijk om minder afhankelijk te zijn van het buitenland	<i>"We hebben door de Oekraïne oorlog gezien dat we teveel afhankelijk zijn van grote foute landen"</i>	★★★
Nederland moet ernaar streven om minder afhankelijk te zijn van het buitenland	<i>"Nederland mag zich wel wat onafhankelijker maken en zelfstandiger er tegenover andere landen"</i>	★★
Het is beter voor de Nederlandse economie om minder afhankelijk te zijn van het buitenland	<i>"Meer in eigen beheer is beter voor de economie, denk ik. Onze positie wordt sterker wanneer we niet langer afhankelijk zijn."</i>	★★
Het is niet haalbaar om volledig onafhankelijk te zijn	<i>"We zullen altijd afhankelijk blijven van grondstoffen uit het buitenland. Grondstoffen op eigen grondgebied delven is een voordeel, maar niet doorslaggevend."</i>	★
Handel is iets goeds	<i>"Ik denk dat handel goed is voor de relaties met andere landen"</i>	★
We moeten de grondstoffen en energie uit onze eigen diepe ondergrond gebruiken	<i>"We hebben zelf genoeg brandstof in de aarde zoals gas. Ga dit gewoon weer gebruiken"</i>	★
Het importeren van energie en grondstoffen is duur	<i>"Import maakt alles duurder."</i>	★

Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten. Bijvoorbeeld medicijnen en batterijen

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Medicijnen en batterijen zijn noodzakelijk	"Medicijnen zijn belangrijk voor ons allemaal. Batterijen hebben we ook nodig."	★★★
Voor waardevolle producten moeten we niet afhankelijk zijn van het buitenland	"belangrijk om deze producten ook zelf te kunnen produceren met eigen grondstoffen"	★★★
Laat het winnen van grondstoffen maatschappelijke waarde toevoegen	"Voegt direct positieve bijdrage toe aan de mens"	★★
Grondstoffen zijn schaars, dus gebruik ze op een waardevolle manier	"Je kan maar 1 keer spullen uit de grond halen dus laat het ook zaken zijn die we goed kunnen gebruiken."	★
We kunnen niet zonder medicijnen	"Zeker medicijnen kunnen we niet zonder."	★
Door grondstoffen te gebruiken voor medicijnen, worden medicijnen mogelijk goedkoper	"worden de medicijnen goedkoper voor iedereen een win situatie"	★
Er zijn tekorten aan grondstoffen voor waardevolle producten	"Ik denk dat dit erg waardevol is aangezien hier momenteel ook tekorten wereldwijd in zijn."	★

Genoemde argumenten bij weinig punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Het is een voorwaarde dat energie en grondstoffen die we winnen, nuttig zijn	"Als we het gaan gebruiken om onzinnige dingen te produceren, dan kan je het beter laten."	★★★
Medicijnen zijn waardevol, batterijen niet of minder	"Medicijnen zijn belangrijk, batterijen kan mogelijk op een andere manier"	★★
Het is een mooie bijvangst, maar andere doelen zijn belangrijker	"Misschien niet als hoofddoel, maar gunstige bijkomstigheid?"	★★
Zet in op meer duurzame grondstoffen voor medicijnen en batterijen	"Ik zou liever zien dat we onderzoeken hoe we deze kunnen vervangen voor producten van duurzame materialen."	★★
Het is belangrijk om grondstoffen voor waardevolle producten in Nederland te winnen	"Lokaal produceren is essentieel."	★★
Grondstoffen voor medicijnen en batterijen zitten weinig in de Nederlandse bodem	"Die grondstoffen zitten niet in onze bodem"	★
Dat we grondstoffen gebruiken voor waardevolle producten is onnodig	"onnodig"	★
Het is belangrijk dat waardevolle producten betaalbaar blijven	"Zeker belangrijk maar vooral goed om het betaalbaar te houden"	★

Dat het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen, zoals bodemdaling, op te lossen

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Activiteiten in de diepe ondergrond moeten geen of zo min mogelijk negatieve gevolgen hebben	"Er mogen wat mij betreft sowieso weinig tot geen negatieve gevolgen zijn, dat vind ik een voorwaarde."	★★★
Zolang er maar meer baten zijn dan kosten is het prima dat het oplossen geld kost	"het moet wel wat opleveren en niet zo zijn dat de negatieve gevolgen duurder zijn dan de opbrengsten"	★★
Door van tevoren goed onderzoek te doen kun je de negatieve gevolgen voorkomen	"Goed onderzoek van te voren, zodat er zo min mogelijk negatieve gevolgen zijn"	★★
De situatie zoals bij het Groninger gasveld moet voorkomen worden	"niet nog een Groningen fiasco."	★
Als er schade is, moet de afhandeling voor burgers snel en eerlijk zijn	"Schade snel vergoeden en afwikkelen."	★
Bodemdaling is een groot probleem en kost veel geld	"Bodemdaling is al een gigantische probleem"	★
Dit doel is logisch	"Lijkt me logisch"	★
De negatieve gevolgen om te compseren zijn vaak langdurig	"Het verdienmodel is eenmalig, de kosten dragen voor gevolgen vaak langdurig"	★

Genoemde argumenten bij weinig punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Andere doelen zijn belangrijker	"De andere punten vind ik belangrijker"	★★★
Het is positief als het weinig inzet en geld kost om negatieve gevolgen op te lossen	"als er negatieve gevolgen zijn moeten deze wel opgelost kunnen worden, dus als dat goedkoop kan dan graag"	★★★
Het belangrijkste is dat de negatieve gevolgen worden opgelost, de kosten hiervoor zijn minder belangrijk	"Als het nodig is om negatieve gevolgen op te lossen, dan ook als het evt wel veel geld en inzet kost."	★★
Zolang er maar meer baten zijn dan kosten is het prima dat het geld kost	"Als de kosten opwegen tegen de baten vind ik het prima."	★★
De situatie zoals bij het Groninger gasveld moet voorkomen worden	"Niet dezelfde fouten maken als in Groningen"	★
Zorg dat de belastingen voor burgers niet stijgen door de hoge kosten	"Zodat voor de burgers belastingen niet gaan stijgen door hoge kosten van de overheid"	★
Het is beter om negatieve gevolgen te voorkomen	"De huidige problemen in Groningen toont aan dat het moeilijk is om 1 verantwoordelijke aan te wijzen. Deze effecten kunnen we in de toekomst beter voorkomen."	★

Dat het alleen gaat om activiteiten waarmee we minder CO₂ uitstoten

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Dit doel is belangrijk voor het milieu	"Goed voor het milieu"	★★★
Dit doel zorgt ervoor dat de aarde leefbaar is voor toekomstige generaties	"Milieu is belangrijk we hebben deze wereld na te laten aan onze kinderen"	★★
Dit doel is een no-brainer	"Met de kennis van nu zou dat geen discussiepunt moeten zijn"	★
Het liefst stoten we geen of zo min mogelijk CO ₂ uit	"ik wil de co2 uitstoot zo laag mogelijk houden"	★
Dit doel zorgt ervoor dat we huizen kunnen blijven bouwen	"Ook belangrijk vooral voor huizen bouwen."	★
Er wordt nu te veel CO ₂ uitgestoten	"wordt al teveel uitgestoten"	★
Als dit doel wordt nagestreefd is het van belang dat er goed wordt nagedacht over de uitwerking	"Absoluut belangrijk, de voorkeur en prioriteit moet liggen bij minder CO ₂ uitstoten. Maar fossiele brandstoffen mogen ook niet per direct worden uitgesloten."	★

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Andere doelen zijn belangrijker	"omdat ik de andere punten net wat belangrijker vond, niet alle projecten zullen hier niet aan kunnen voldoen. Dan moeten er keuzes worden gemaakt."	★★★
Het alleen focussen op CO ₂ -uitstoot is een te smalle scope	"Niet alleen CO ₂ uitstoot moet de aandacht krijgen; er zijn nog zoveel andere uitgestoten schadelijke gassen."	★★
Nederland is te klein in vergelijking met de rest van de wereld om met minder CO ₂ -uitstoot het verschil te maken	"Als klein kikkerland veranderen we de wereld echt niet met al dat milieubewuste nonsens."	★★
Het doel is belangrijk voor het milieu	"Goed voor het milieu"	★★
Activiteiten in de diepe ondergrond stoten sowieso CO ₂ uit	"Minder c02 is altijd goed maar je kan het toch niet voorkomen."	★
Minder CO ₂ uitstoten moet een doel zijn voor de lange termijn	"Minder CO ₂ uitstoten is belangrijk maar is een lange termijn doel. Het kan best nodig zijn om op korte termijn aardgas te winnen. Zeker als deze aardgas kolen- of oliecentrales vervangt."	★
Met het importeren van grondstoffen en energie stoten we ook CO ₂ uit	"Er zal altijd CO ₂ uitgestoten worden, dit is niet iets wat NL alleen kan oplossen. Door te importeren draag je indirect ook bij aan uitstoot."	★

Dat het lokaal banen oplevert

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Werkgelegenheid is belangrijk	"Werkeloosheid is een opkomend probleem als het opgelost kan worden is dat fijn"	★★★
Dit is goed voor de Nederlandse economie	"Meer banen binnen nederland is beter voor de economie."	★★★
Dit geeft lusten voor de omgeving	"De regio mag best meeprofitieren"	★★
Lokale banen zorgt voor korter woon-werkverkeer (en dat is beter voor het milieu)	"Lokale banen = minder reistijd en minder files. Daar is iedereen blij mee, en ook het milieu."	★★
Door minder werkeloosheid zijn er minder uitkeringen nodig	"Minder mensen in de bijstand, goed voor de staatskas"	★
Het is belangrijk om banen te creëren door de automatisering	"Het creëren van banen is een must omdat er in veel sectoren mensen worden of zijn vervangen door machines"	★
Houd rekening dat deze banen niet worden ingevuld door mensen uit het buitenland	"Voorkomen moet worden dat het vooral expats en arbeidsmigranten zijn die ingezet worden op projecten met de diepe ondergrond."	★

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Er zijn momenteel al banen genoeg	"Er is momenteel meer werkgelegenheid dan dat er werkzoekenden zijn in Nederland. Dus dit heeft naar mijn mening geen prioriteit."	★★
Er is een personeelstekort	"er is nu al overal personeelstekort, dus meer banen levert nog meer personeelstekort."	★★
Het is een mooie bijvangst, maar andere doelen zijn belangrijker	"Nice to have geen musthave"	★★
Werkgelegenheid is belangrijk	"Banen zijn belangrijk!"	★★
Dit geeft lusten voor de omgeving	"Levert het voor de lokale bevolking ook iets op"	★★
Het moet breder dan lokaal banen opleveren	"Banen hoeven niet lokaal te zijn mi, in Nederland ligt veel op bereisbare afstand.."	★★
Het is niet belangrijk dat het gebruik van de diepe ondergrond lokaal banen oplevert	"niet relevant"	★

Dat het bijdraagt aan kennis en onderzoek voor nieuwe activiteiten

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Kennis en onderzoek zijn belangrijk	"Investeren in de toekomst is altijd een plus."	★★★
Kennis en onderzoek leveren nieuwe inzichten op	"Nieuwe kennis is altijd goed, dit zorgt ervoor dat er nieuwe ideeën opgedaan kunnen worden om het nog beter te maken"	★★★
Kennis en onderzoek bevorderen de Nederlandse economie	"Kennis en innovatie zijn essentieel voor de Nederlandse economie en internationale positie."	★★
Kennis en onderzoek dragen bij aan alternatieven voor fossiele brandstoffen	"Als die activiteiten richting een duurzamer gebruik van de aarde gaan is dat altijd waardevol"	★
Kennis is macht	"Kennis is macht"	★

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Het is een mooie bijvangst, maar andere doelen zijn belangrijker	"Dat is een positieve bijkomstigheid maar kan niet het doel zijn, wat mij betreft."	★★★
Het is belangrijk voor de toekomst om te blijven innoveren	"er ligt een toekomst voor ons, die steeds complexer wordt, en veel nieuwe kennis vraagt"	★★
Kennis en onderzoek leiden tot nieuwe (economische) mogelijkheden voor Nederland	"Kan ook een economische motor worden."	★★
Bijdragen aan kennis en onderzoek is goed	"Lijkt me logisch om dat te koppelen."	★★
Kennis en onderzoek kan ook buiten Nederland plaatsvinden	"Niet zo heel belangrijk voor alleen NL, omdat het beter is dat binnen Europa of binnen Het Westen wordt samengewerkt om hier vooruitgang in te boeken."	★
Als kennis en onderzoek bijdraagt aan meer duurzaamheid	"als dit ons dichter bij een duurzamere wereld brengt"	★
Er wordt al genoeg onderzoek gedaan/er is al kennis genoeg	"Er zijn al onderzoeken genoeg wat mij betreft."	★
Kennis is macht	"Kennis is macht"	★

Dat het Nederland geld oplevert

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Geld kan worden gebruikt voor andere dingen met een positief effect op Nederlanders	"Dit geld kunnen we dan weer investeren in bijvoorbeeld gezondheidszorg of scholing etc."	★★★
Activiteiten in de diepe ondergrond moeten winstgevend zijn	"Beetje waardeloos als we investeren in de winning en we er geen geld mee verdienen"	★★
Geld is belangrijk voor de Nederlandse economie	"Belangrijk om de Nederlandse economie in stand te houden"	★★
Dit doel is goed voor de staatskas van Nederland	"Zodat nederland geen schuld heeft."	★★
Het is belangrijk dat het geld oplevert voor Nederland	"belangrijk"	★★
Het geld moet Nederland rijk maken	"Gronings gas heeft nederland enorm rijk gemaakt, het is belangrijk om die lijn door te zetten"	★
Alleen inzetten op dit doel wanneer er een overschot hebben van energie en grondstoffen	"Indien er overschot is dan mag dit onder voorwaarden aan andere landen worden verhandelt"	★
Geld is belangrijk voor de toekomst	"We hebben veel geld nodig in de toekomst"	★

Genoemde argumenten bij veel punten/prioriteit	Illustrerende quote	Frequentie
Geld moet niet het belangrijkste doel zijn, andere doelen zijn belangrijker	"Winst vind ik niet de eerste prioriteit, alle andere aspecten zijn (veel) belangrijker."	★★★
Geld kan worden gebruikt voor andere dingen met een positief effect op Nederlanders	"Geld moet naar eigen bevolking gaan"	★★
Het klimaat is belangrijker dan geld	"Ik vind het klimaat belangrijker dan de financiën"	★★
Alleen als het Nederlanders niet meer gaat kosten	"Niet direct belangrijk. Gaat er voornamelijk om dat het de Nederlanders minder gaat kosten."	★★
Het is belangrijk we energie en grondstoffen uit eigen bodem eerst de Nederlanders helpen en daarna pas het buitenland	"Nee Nederland moet eerst zijn eigen inwoners helpen niet het buitenland"	★★
De overheid heeft al genoeg geld	"De overheid heeft genoeg geld. Ze gaan hier niet verstandig mee om, waardoor er nooit genoeg is. Maar, dat heeft niets met de onderwerpen in deze raadpleging te maken."	★★
Geld is altijd fijn	"Altijd fijn"	★

populytics.nl